

**AALBORG
UNIVERSITY**

Fradrag for fordele i erstatningsudmålingen

- Kohærens i nutidig retspraksis

Specialet er udfærdiget af: Mads Reinhardt

Vejleder: Jesper Mayntz Paasch

Abstract

This master's thesis examines the legal concept of deduction for benefits in the context of expropriation. The methodological approach is a legal dogmatic analysis and legal policy discussion. In the legal dogmatic analysis, the basis of current law is outlined through a review of the conditions for expropriation, as well as the legal sources and case law that establish the principles for when benefits can be deducted. Subsequently, recent cases concerning deductions for benefits are analyzed to see if they follow, contradict, or clarify the established principles of deduction. In most cases, the analyzed judgments follow the precedent case law. In a few instances, the rulings contradict established case law, but this is not assumed to set a precedent. Additionally, some judgments clarify the legal position.

In the legal policy analysis, the formal coherence of the previously analyzed judgments is discussed. This discussion shows that there are several examples of inconsistent use of the concepts of special and general benefits, and a single example of incoherent use of the necessity condition. In the final part of the thesis, two ways in which future research can investigate why case law is incoherent in cases of deductions for benefits are described. The first research perspective is whether positive legislation would make the legal position clearer. The second research angle is a linguistic analysis of how the concept of benefits is always embedded in two contexts of understanding, a legal and a general linguistic one, and how this potentially affects the consistency in case law.

Resume

Denne kandidatafhandling undersøger det erstatningsretlige koncept fradrag for fordele i konteksten af ekspropriation. Den metodiske fremgangsmåde er en retsdogmatisk analyse og retspolitisk diskussion. I den retsdogmatiske analyse redegøres der for udgangspunktet for gældende ret ved en gennemgang af betingelserne for ekspropriation samt retskilderne og retspraksis, som udstikker principperne for, hvornår der kan fradrages for fordele. Derefter bliver nyere sager, som drejer sig om fradrag for fordele, analyseret for at se, om disse følger, modstrider eller præciserer de etablerede principper for afkortning. I størstedelen af tilfældene følger de analyserede domme den præjudicerede retspraksis. I enkelte tilfælde modstrider kendelserne etableret retspraksis, men dette antages ikke at danne præcedens. Derudover præciserer nogle domme retsstillingen.

I den retspolitiske analyse bliver den formelle kohærens af de tidligere analyserede domme diskuteret. Denne diskussion viser, at der er flere eksempler på inkonsistent brug af begreberne specielle og generelle fordele og et enkelt eksempel på inkohærent brug af nødvendighedsbetingelsen. I afhandlingens sidste del beskrives to måder, hvorpå fremtidig forskning kan undersøge, hvorfor retspraksis er inkohærent i forbindelse med sager om fradrag for fordele. Det første undersøgelsesperspektiv er, om positiv lovgivning ville gøre retsstillingen mere tydelig. Den anden undersøgelsesvinkel er en lingvistisk analyse af, hvordan begrebet fordele altid er indlejret i to forståelseskontekster, en juridisk og en almen sproglig, og hvordan dette potentielt påvirker konsistensen i retspraksis.

Indholdsfortegnelse

Del 1 - Indledning	2
1.1 Problemformulering	2
1.2 Afgrænsning	4
1.3 Metode	4
1.4 Retsdogmatisk analyse	8
1.5 Retspolitisk metode	8
1.6 Applikation af metode	9
1.7 Empiri	10
1.8 Epistemologi	13
1.9 Lingvistik	14
1.10 Anden forskning indenfor emnet	15
Del 2 - Teoretisk introduktion af gældende ret	18
2.1 Grundlovens § 73	18
2.2 Fradrag for fordele	23
2.3 Sammenfatning	29
2.4 Domme og principper	29
2.5 Sammenfatning	40
Del 3 - Domsanalyse	42
3.1 Introduktion	42
3.2 Analyse af domme	43
3.3 Delkonklusion	58
Del 4 - Kohærens i retsstillingen	60
4.1 Inkohærens ved specielle fordele	60

4.2 Inkohærent ved generelle fordele.....	63
4.3 Yderligere eksempler på inkohærens	64
4.4 Delkonklusion.....	66
Del 5 - Diskussion empiri og metode.....	68
5.1 Empiri	68
5.2 Metodiske begrænsninger.....	69
Del 6 - Konklusion	72
Del 7 - Fremtidig forskning	76
7.1 Positiv lovgivning.....	76
7.2 Lingvistiske løsninger.....	77
Del 8 - Litteraturliste	80

Del 1 - Indledning

1.1 Problemformulering

I Danmark bliver der kontinuerligt gennemført offentlige anlægsprojekter i varierende skala. Der bliver bygget nye veje, anlagt nye toglinjer, havneområder bliver omdannet, og lokalplaner bliver eksekveret. Dette kræver, at de offentlige myndigheder råder over bestemte arealer. Dette er ikke altid tilfældet. Hvis myndighederne skulle købe arealer under normale markedsvilkår, ville enkelte ejere kunne bremse et anlægsprojekt ved at forlange en uforholdsmæssig høj pris for deres grund. Dette ville bremse samfundsudviklingen. Derfor følger myndighederne ikke de almindelige markedsvilkår, men kan ved ekspropriation tvangsopkøbe arealer. Ekspropriation er derfor en integreret del af samfundsudviklingen (Mølbeck, Flensborg & Mørup, 2019, s. 21-22).

Denne opgave undersøger en underkategori af emnet ekspropriation: fradrag for fordele. Fradrag for fordele kaldes også afkortning. Der er en række forhold, som fordrer en grundig undersøgelse af dette emne med en juridisk funderet metode. Det første forhold er, at der ikke er nogen love, der specificerer principperne for erstatningsudmålingen ved fradrag for fordele (Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 117-119). Disse principper kan udelukkende udledes af rets- og taksationspraksis (Jensen, 2006, s. 483). Samtidig er det almindeligt kendt inden for juridisk teori, at der er mange ubesvarede spørgsmål vedrørende bl.a. rækkevidden af fradragsadgangen. Den ledende dom (Blangstedgård-dommen) besvarede nogle spørgsmål, men mange er stadig uafklarede (Eyben, 1986, s. 207; Mølbeck et al., 2019, s. 315; Jensen, 2006, s. 487).

Da svaret på spørgsmålene ikke kan udledes af positive love, kræves der en retsdogmatisk analyse, hvor den juridiske teoris beskrivelse af retsområdet sammenholdes med nutidige kendelser for endeligt at fremskrive gældende ret af fradrag for fordele ved ekspropriation. Ved at undersøge dette retslige område kan der opnås en dybere forståelse af de juridiske aspekter og principper. Dette kan bidrage til at skabe mere klarhed og forudsigelighed i lovgivningen og i praksis, hvilket kan gavne både ejendomsejere og offentlige myndigheder. På et højt abstraktionsniveau kan undersøgelsen dermed bistå fremtidige ekspropriationsanlæg til gavn for almenvellet i Danmark (Mølbeck et al., 2019, s. 21-24).

Ekspropriation er en krænkelse af ejendomsretten jf. Grundlovens § 73 (Mølbeck et al., 2019, s. 21-24). Denne overskridelse af en af demokratiets mest grundlæggende rettigheder kræver en afklaret retsstilling. På baggrund af den retsdogmatiske analyses beskrivelse af gældende ret vil opgaven efterfølgende undersøge emnet fra en retspolitisk vinkel. Denne metode vil diskutere retsstillingens kohærens, hvori den nutidige retspraksis vil blive sammenholdt med den juridiske teori og tidligere retspraksis for at undersøge potentielle divergerende anvendelse af retsregler og principper.

Dette leder til problemformuleringen:

Hvad er gældende ret for afkortning?

Med underspørgsmålet

Er gældende ret kohærent?

Arbejdsspørgsmål

1. Hvad er begrænsningerne og rækkevidden af fradragsadgangen for fordele ifølge den juridiske teori og tidligere afsagte domme?
2. Er der kongruens mellem den juridiske teori og tidligere afsagte dommes bestemmelser af fradragsadgangen sammenlignet med nye domme?
3. Er retsstillingen formelt kohærent?

1.2 Afgrænsning

Ekspropriation kan undersøges fra flere forskellige vinkler, men denne afhandling vil primært fokusere på det statsforfatningsretlige aspekt af ekspropriation i lyset af grundlovens § 73, som beskytter ejendomsrettens ukrænkelighed. Derfor vil betingelserne for at krænke grundlovens § 73 blive gennemgået, herunder kravet til almenvellet, lovhjemmel og fuldstændig erstatning. Opgavens hovedfokus vil dog være på kravet til fuldstændig erstatning.

Opgaven afgrænses til udelukkende at beskrive den del af erstatningsudmålingen ved ekspropriation, som kan fradrages; herunder afståede genstande og ulemper (Eyben, 1986, s. 207). Erstatning for personligt tab og sagkyndig bistand fradrages derimod ikke og vil derfor ikke blive undersøgt nærmere, da det ikke har materiel betydning for besvarelsen af problemformuleringen. En række retlige områder, som har overlap med ekspropriationsretten, men ikke er en essentiel del af den, vil heller ikke indgå i opgaven. Dette inkluderer den naboretlige tålegrænse og erstatningsfri regulering. Derudover er der en række forhold ved ekspropriationsretten, som ikke har primær relevans for besvarelsen af problemformuleringen. Dette inkluderer bl.a. ekstension, proceduren for ekspropriation samt særlige forhold ved ekspropriation af erhvervsejendomme og landbrugsejendomme.

1.3 Metode

Referencemetoden, som bruges i dette speciale, er American Psychological Association (2020).

Der findes en række forskelligartede juridiske metoder. Disse inkluderer retsdogmatisk analyse, retspolitisk analyse, retshistorie, retssociologi og komparativ ret (Tvarnø & Nielsen, 2017, s. 30-32). Denne opgave vil bruge henholdsvis retsdogmatisk og retspolitisk analyse, hvorfor vi vil beskrive disse nærmere. Først vil der blive redegjort for de juridiske værktøjer, som er ens på tværs af de forskellige metoder.

1.3.1 Retskildelæren

Retskilderne udgør fundamentet for en juridisk analyse. Retskilder og deres brug bliver præcist beskrevet af Hansen og Werlauff (2013, s. 85):

”Retskilderne er de skrevne regler og de uskrevne principper, der udgør grundlaget for at fastslå retsstillingen i en given situation. En retskilde danner således retsgrundlaget (= den fornødne hjemmel) til at sige, at A skylder B et bestemt pengebeløb eller en bestemt vareleverance.”

På et højere epistemologisk abstraktionsniveau er der ikke entydigt, hvad den juridiske metodelære kalder retskilder. Her henvises bl.a. til uenigheder mellem retspositivister og hermeneutikken, hvor sidstnævnte filosofiske retning argumenterer for en bredere forståelse af retskildebegrebet, som også inkluderer f.eks. resolutioner og branchestandarder (Hansen & Werlauff, 2013, s. 21-22). Dette skyldes bl.a. rettens polycentri, dvs. at forskellige retssystemer tillægger retskilder forskellig betydning (Blume, 2011, s. 95-96). Ikke desto mindre er det bredt accepteret, at disse retskilder er gældende¹ (Ehlers & Lautau, 2021, s. 23-24):

1. EU-retten og folkeretten
2. Grundloven
3. Love vedtaget af Folketinget
4. Reguleringer med hjemmel i lov
5. Retspraksis
6. Sædvanebestemte regler og forholdets natur

1.3.2 Lex-principper

Der findes tre principper, som kan vejlede valget af den mest adækvate juridiske kilde: lex superior, lex posterior og lex specialis. Disse principper fungerer som retningslinjer, men der kan være omstændigheder, som gør dem ugyldige (Blume, 2011, s. 276-278). Lex superior henviser til et hierarki, hvor juridiske kilder højere oppe bør prioriteres over kilder, der ligger længere nede i

¹ Den hermeneutisk-inspireret forsker vil dog pointere, at listen burde udvides.

hierarkiet. En undtagelse opstår ved derogation (dvs. at en kilde ophæves). Et eksempel på hierarkiet er, at EU-lovgivning har forrang over national lovgivning, eller at grundloven har højere prioritet end bekendtgørelser. Lex posterior angiver, at nyere juridiske kilder skal vælges over ældre kilder. Dette bygger på antagelsen om, at nyere kilder sandsynligvis afspejler nutidens retspraksis bedre. Lex specialis er baseret på princippet om, at særlige regler skal have forrang over generelle regler (Blume, 2011, s. 276-278). I forhold til den interne hierarkiske placering mellem principperne rangerer lex superior øverst, efterfulgt af lex posterior og lex specialis. Derfor bør man altid vælge kilder, der er højest placeret i hierarkiet. I tilfælde, hvor man står over for en ny, men generel kilde over for en gammel, men specialiseret kilde, vil valget skulle afgøres ved en diskussion om gyldigheden af hver kilde.

1.3.3 Fortolkningsmetoder

Retskilder er nedfældet med forskellige grader af mulighed for fortolkning ved f.eks. at være formuleret præcist eller generelt. Der eksisterer forskellige fortolkningsmetoder (Blume, 2011, s. 276-283):

1. Ordlydsfortolkning: Denne metode fortolker ud fra ordlyden af bestemmelserne uden hensyntagen til konteksten.
2. Den præciserende fortolkning: Denne metode præciserer teksten eller specifikke ord i kilden ved at undersøge konteksten, f.eks. den øvrige lovgivning eller formålet med bestemmelsen.
3. Den indskrænkende fortolkning: Her forsøges at fortolke en lov på en indskrænkende måde, så reglens anvendelsesområde begrænses.

Eksempel: Grundloven § 71, stk. 1, benævner, at den personlige frihed er ukrænkelig. Grundlovens § 71, stk. 3, beskriver, at man skal stilles for en dommer inden for 24 timer, når man bliver anholdt. Retsplejeloven § 760, stk. 2, bestemmer med omvendt fortegn, at anholdte, som ikke forinden er blevet løsladt inden for 24 timer, skal sættes for en dommer. Med en indskrænkende fortolkning kan Grundlovens § 73, stk. 3, derfor tilsidesættes, hvis personen løslades inden for 24 timer.

4. Den udvidende fortolkning: Ved denne metode udvides anvendelsesområdet for en given kilde ud over dens naturlige sproglige forståelse.

Eksempel: Det er lovligt at videoafhøre børn i stedet for, at de skal i retten. Med en udvidende fortolkning kan dette også gælde for udviklingshæmmede personer.

5. Modsætningsslutning: Her anvendes kilden ikke direkte på den situation, man ønsker at belyse, og man drager derfor en konklusion baseret på en modsat påstand.

Eksempel: Valgloven bestemmer, at man skal være 18 år for at stemme; ergo må folk under 18 år ikke stemme.

1.3.4 Subsumption

Subsumption er en procedure, hvor en partikulær sag forsøges kategoriseret under en generel regel, som kan besvare det specifikke sags retslige spørgsmål (Blume, 2011, s. 218-219).

Subsumption

Faktum → retsfaktum → jus → retsfølge

Faktum refererer til alle omstændigheder ved det juridiske spørgsmål (f.eks. kunne det være vidneudsagn). Retsfaktum udgør de særlige omstændigheder, der er relevante for det juridiske spørgsmål, hvilket indebærer at identificere, blandt alle de tilgængelige omstændigheder, hvilke der har juridisk betydning (f.eks. noget specifikt, der bliver fortalt i et vidneudsagn). Retsfaktum bliver sammenholdt med en juridisk kilde, og dette kaldes jus. Dette fører til en retlig konsekvens, altså en retsfølge (Blume, 2011, s. 218-219).

1.4 Retsdogmatisk analyse

Den retsdogmatiske metode er den mest almindelige inden for det juridiske fakultet i en dansk kontekst (Ehlers & Laut, 2021, s. 7-20). Hovedmålet med den dogmatiske tilgang i retsvidenskaben er at identificere, klarlægge og systematisk præsentere de grundlæggende principper og normer, der udgør kernen i et retssystem. Metoden bruger formel logik og teknisk analyse af retskilder til at opnå dette (Petrov & Zyryanov, 2018) (Dalberg-Jørgensen, 2013). Et eksempel kan være en udlægning af den juridiske teoris fremstilling af et givent retsområde, hvilket kan blive efterfulgt af en fortolkning af nutidige kendelser inden for retsområdet. Beskrivelsen af retsområdet kan sammenholdes med fortolkningen for at systematisere gældende ret (Ehlers & Laut, 2021, s. 21-42).

1.5 Retspolitisk metode

Hvor den retsdogmatiske analyse forholder sig til, hvordan gældende ret er, så er den retspolitiske analyses fokus nærmere, hvordan retstilstanden *bør* være. Den retspolitiske analyse kan være rettet mod lovgiver (de lege ferenda) eller mod domstolene (de sententia ferenda) (Holtermann & Rytter, 2021, s. 237-241). Denne opgaves konklusion kan være relevant for både lovgiver og domstolene, hvilket vil være tydeligt i opgavens endelige konklusion. Den retspolitiske analyse bruger viden, som kommer fra andre videnskabsområder. Dette kan være viden fra den retsdogmatiske metode, men også fra filosofiske og empiriske metoder. I den internationale litteratur om emnet bliver kohærens benævnt ”consistency”, hvilket mest naturligt ville kunne oversættes til konsistens i stedet for kohærens. Dog bruger den danske metodebog (Holtermann & Rytter, 2021) begrebet kohærens, hvorfor denne opgave fortsætter med dette begreb. Ikke desto mindre vil ordet konsistens også blive brugt som et synonym til kohærens.

Kohærens i retssystemet er blevet studeret i årtier i den internationale forskning (Wang, Xiao, Ma, Zhong, Tu, Zhang, Liu, & Sun, 2021, s. 1). Poppleton, Wedlock og Marshall (2011, s. 7) bemærker, at der ikke findes nogen universelt accepteret definition af kohærens i retssystemet, men at det bredt accepteres, at det betyder, at ensartede sager vil resultere i en lignende domstolsafgørelse. Det er samme definition Anderlini, Felli, og Riboni (2014, s. 1) bruger. Kohærens i retssystemet er blandt andet blevet undersøgt inden for områder som lovovertrædelser begået af mentalt handicappede, hvor sagerne er blevet dømt inkonsekvent (Edgely, 2009). Den metodiske tilgang til analysen af

kohærens har udviklet sig. Dele af den nyere forskning bruger f.eks. en matematisk tilgang til at undersøge konsistens i retssystemet, i modsætning til den mere sproglige tolkning og sammenstilling af sager (Wang et al., 2021, s. 1).

Udformningen af den retspolitiske analyse afhænger af videns ophavet (retsdogmatisk, filosofisk eller empirisk) (Holtermann & Rytter, 2021, s. 242). Denne opgave bruger en retsdogmatisk analyse som udgangspunkt for diskussionen af kohærens, hvorfor kun denne type vil blive diskuteret. Den retspolitiske diskussion kan med udgangspunkt i den retsdogmatiske analyse undersøge den formelle eller værdimæssige kohærens. Den formelle kohærens drejer sig om modsigelser mellem retsregler. Dette kunne f.eks. være ældre, men specifikke retskilder over for nyere, men generelle retskilder som beskrevet under lex-principperne (sektion 1.3.2). Den værdimæssige kohærens undersøger på et mere normativt og værdimæssigt niveau retssystemets sammenhæng. F.eks. om retstilstanden inden for et givent område harmonerer med samfundets mere grundlæggende principper. Den retsdogmatiske analyse er i dette henseende en forudsætning for at kunne diskutere kohærens (Holtermann & Rytter, 2021, s. 243-247). Denne opgave vil undersøge den formelle kohærens, men på en alternativ måde end Holtermann & Rytter (2021) foreskriver. Retsområdet fradrag for fordele er næsten ikke beskrevet med positive love; principperne omkring, hvornår der kan fradrages, kan udelukkende udledes ud fra rets- og taksationspraksis (beskrevet nærmere i sektion 2.4.1). Derfor bliver en undersøgelse af den formelle kohærens en, som undersøger, hvordan principperne udledt fra rets- og taksationspraksis harmonerer mellem ældre præjudicerende domme og nyere retspraksis. Dette minder om metoden brugt i Edgely (2009).

1.6 Applikation af metode

I følgende afsnit vil der blive redegjort for, hvordan den retsdogmatiske og retspolitiske metode svarer på spørgsmålene denne opgave stiller. Den første og anden del af opgaven vil være en retsdogmatisk analyse, og den tredje del vil være en retspolitisk diskussion. I den retsdogmatiske analyse vil der blive:

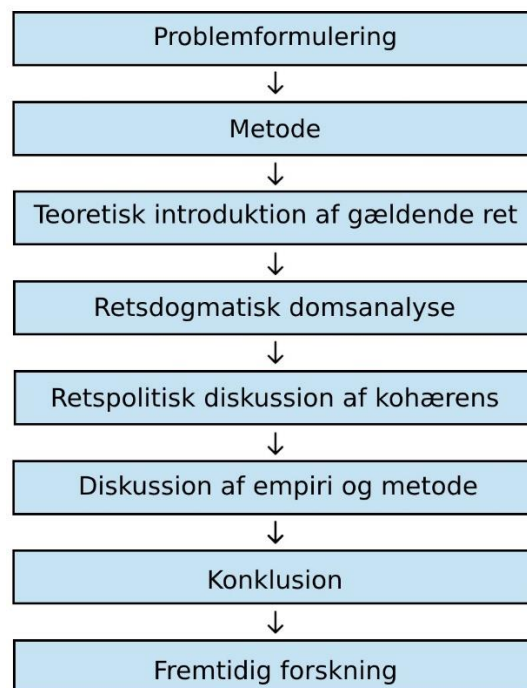
1. Beskrevet grænserne for fradragsadgangen for generelle fordele med udgangspunkt i juridisk teori og tidligere domme.

2. Konklusionen om grænserne for fradragsadgangen sammenholdes med de nyere retskendelser for at systematisere nutidig gældende ret.

I opgavens tredje del vil den retspolitiske diskussion:

3. Diskutere kohærensens af nyere retspraksis i forhold til afkortning

Opgavens resterende dele vil være mere overordnede og reflekterende. Disse vil inkludere en diskussion af opgavens metode, resultaternes pålidelighed og forslag til fremtidige undersøgelser. Opgavens opbygning er visualiseret i nedenstående diagram (egen produktion).

1.7 Empiri

Ehlers og Lauts (2021, s. 23-25) gør det klart, at i den retsdogmatiske analyse er det essentielt at gøre sig klart, hvilke retskilder der skal beskrives, fortolkes og systematiseres. Hovedretskilderne inden for retsområdet fradrag for fordele er:

1. Grundlovens § 73 (Mølbeck et al., 2019, kapitel 1)
2. Vejloven og ekspropriationsprocesloven (Mølbeck et al., 2019, kapitel 22 og 23)
3. Retspraksis (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet 1963, s. 45-47)

Disse retskilder danner strukturen for den retsdogmatiske analyses gennemgang af retskilderne, som starter med en gennemgang af Grundlovens § 73, efterfulgt af en gennemgang af vejloven og ekspropriationsprocesloven og slutteligt en gennemgang af retspraksis samt analyse af nyere retspraksis. I den retsdogmatiske analyse vil der blive gennemgået to typer retspraksiskilder. Den ene type retspraksiskilder er tidligere domme, som har betragtelig præjudicerende effekt på retsområdet (f.eks. Blangstedgård-dommen og Forum-dommen gennemgået i sektion 2.4.2 og 2.4.3). Den anden type retspraksiskilder er dem, som danner udgangspunktet for analysen, hvor nyere kendelser bliver undersøgt.

1.7.1 Valg af empiri

Præjudikatsværdi er et udtryk, der anvendes til at beskrive værdien af en retslig afgørelse som juridisk reference for fremtidige retssager eller sager med lignende omstændigheder. Domsafgørelses præjudikatsværdi afhænger af en række forhold. Argumenterne, principperne og lovene, som bruges til at afgøre det juridiske spørgsmål er det primære forhold, som afgøre en doms præjudikatsværdi. Hvis de er generelle, vil præjudikatsværdien alt andet lige være høj, da den derved vil kunne anvendes til mange forskellige domme (Naundrup, 2013, s. 247-252).

Der er andre forhold, som påvirker en domsafgørelses præjudikatsværdi. Efterfølgende lovgivning kan annullere præjudikatsværdien med bestemmelser, der modsiger dommen. Den afsigende instans (byret, landsret, Højesteret) påvirker også præjudikatsværdien; jo højere instans, desto højere præjudikatsværdi. Rationalet er, at Højesteretsdomme ikke kan bringes for en højere domstol, hvorfor denne vurdering afgør retstilstanden på et givent område. I samme forstand er der lavere sandsynlighed for at en landsretsdom bliver ændret end en byretsdom. Det bemærkes, at byretten og landsretten generelt set ikke tager sig af ekspropriationsspørgsmål, men at dette overlades til forskellige typer kommissioner som indtager en tilsvarende hierarkisk position. Dette bliver beskrevet nærmere i sektion 2.2.1. Ældre domme har generelt set lavere præjudikatsværdi, hvilket dog afhænger af, hvor hurtig udviklingen inden for det givne retsområde er. Dissens blandt

dommerne har også indflydelse på præjudikativærdien. Enstemmighed tillægges generelt set højere præjudikativærdi (Naundrup, 2013, s. 254-264). Det anbefales, at man ved domsanalyse vælger domme med høj præjudikativærdi (Naundrup, 2013, s. 264-266). Derfor følger udvælgelsen af domme til denne opgave ud fra de ovenstående principper, som er lettest at operationalisere:

- a. Domme fra højeste instans prioriteres
- b. Nyeste domme prioriteres.

Ved nyere domme skal forstås sager, som er afgjort i 2017 og fremefter. Derudover vælges ikke domme hvis præcedens senere hen er blevet annulleret af lovgivning. Dissens bliver kommenteret i de sager hvor det er relevant, men det har ikke tilstrækkelig påvirkning af dommens præjudikativærdi til at være et udvælgelseskriterie. Argumenterne, principperne og lovene, som bruges til at afgøre det juridiske spørgsmål er sværere at operationalisere som specifikke udvælgelseskriterier, og bruges derfor ikke i empiriudvælgelsen.

1.7.2 Domsdatabaser

Der er en række forskellige databaser over kendelser inden for dansk ret. Disse vil kort blive introduceret i følgende afsnit. Ugeskrift for Retsvæsen, benævnt UfR eller U, er et juridisk tidsskrift, som er etableret i 1857. Tidsskriftet har udgivet kendelser og analyser af kendelser fra retsvæsenet. Tidsskriftet følger et generalist-ideal, hvorfor det ikke har *alle* kendelser inden for et specifikt retsligt område. Karnov, som ejer Ugeskrift for Retsvæsen, har sidenhen fået flere specifikke online kendelsesdatabaser som f.eks. Miljøretlige Afgørelser og Domme (MAD) og Forsikrings- og Erstatningsretlige Domssamling (FED) (Andersen, 2017).

Kendelser om fast ejendom, benævnt KFE, er også et juridisk tidsskrift, som er udgivet siden 1975. Dette tidsskrift er, i modsætning til Ugeskrift for Retsvæsen, fokuseret på kendelser om fast ejendom og miljøret (Djøf Forlag, u.d.). Praksisportalen er en offentlig administreret webside, hvor kendelser om ekspropriation og taksation bliver publiceret (Praksisportalen, u.d.). Domsdatabasen er ligeledes en offentligt administreret database om kendelser fra domstolene, som blev lanceret i 2022 og fremefter. Der er offentliggjort over 2.900 afgørelser inden for mange forskellige retslige områder

(Domstolsstyrelsen, u.d.).

Som beskrevet tidligere vil den retsdogmatiske analyse inkludere ældre præjudicerende kendelser og nyere kendelser, som vil blive analyseret. De ældre præjudicerende kendelser blev alle fundet i henholdsvis UfR og KFE. Til analysen af nyere domme blev domme fra hovedsageligt Karnovs miljøretlige domsdatabase valgt og enkelte domme fra Kendelse for Fast Ejendom og Praksisportalen. Valget skyldes hovedsageligt antallet af domme i databaserne. Praksisportalen har ikke mange domme på nuværende tidspunkt. Domsdatabasen har få generelle kendelser og endnu færre kendelser om fradrag for fordele ved ekspropriation. KFE har meget restriktiv adgang, der ikke er direkte tilgængelig for studerende på Aalborg Universitet, hvorfor denne database blev brugt i mindre grad.

1.8 Epistemologi

I den tidligere sektion er to varianter af juridisk metode (retsdogmatisk og retspolitik) blevet beskrevet. Derudover er empirien, som opgaven ønsker at analysere, blevet beskrevet. I denne sektion vil den juridiske metode blive sat i en større epistemologisk kontekst. Den juridiske metode har de seneste 2000 år været påvirket af mange forskellige epokers opfattelser. Specielt romerretten og naturretten har haft en betragtelig indflydelse på måden, juridisk metode bliver opfattet i dag. Mere relevant i denne kontekst er, at både retspositivismen og hermeneutikken har haft og stadig i dag har stor indflydelse på den kollektive forståelse af juraens epistemologi (Hansen og Werlauff, 2013, s. 15-23).

En beskrivelse af den generelle positivisme og hermeneutikkens uenigheder går langt ud over målet for denne sektion. Det kan blot konstateres, at disse videnskabsteoretiske paradigmer i mange henseender står på modsatte sider af det epistemologiske spektrum, for eksempel om hvad der konstituerer videnskabelig empiri (Flor, 2015, s. 127-147) (Pahuus, 2015, s. 252-257).

Generelt set følges overvejende retspositivismens forskrifter i en dansk retsvidenskabelig kontekst (Hansen & Werlauff, 2013, s. 23). Dette er også denne opgaves epistemologiske fundament. Ikke desto mindre er der eksempler på juridiske forskere, som bruger hermeneutikken som deres

epistemologiske udgangspunkt. En af de centrale uenigheder mellem retspositivismen og hermeneutikken drejer sig om, hvad kilden til at beskrive gældende ret er. Retspositivismen, beskrevet af den kendte danske jurist Alf Ross, vil mene, at gældende ret er lig med det, domstolene ville dømme i en hypotetisk retssag. Dermed bliver domstolene en form for verifikationsfaktor (Tvarnø og Nielsen, 2017, s. 375).

Hermeneutikken vil derimod pointere, at ikke kun domstolene bør være den juridiske epistemologiske verifikationsfaktor. Dette skyldes bl.a. rettens polycentri som beskrevet tidligere i sektion 1.3.1 (Blume, 2011, s. 95-96). Et eksempel på dette kommer fra regnskabsretten, hvor der er forskellige standarder for, hvordan man laver virksomhedsregnskab (f.eks. IAS'erne, dvs. International Accounting Standards). Disse standarder er ikke lovfæstet, men når loven nævner ”god revisionsskik”, kan de henvise til IAS. Dette kan senere føre til, at lovgivere nedfælder revisionskutymerne i loven. Derved er ”soft law” (dvs. en ikke-lov uden lovhjemmel) blevet til ”hard law” (lov med lovhjemmel) (Hansen & Werlauff, 2013, s. 21-23). I et hypotetisk scenarie ville domstolene ikke bruge disse standarder som retsfaktum førhen de blev nedfældet som love, og dermed vil de være irrelevante i en retspositivistisk analyse. Dette vil en hermeneutisk-funderet juridisk forsker pointere overser de mere subtile måde loven og retspraksis påvirkes på.

1.9 Lingvistik

Ekspropriat henviser til den person eller de personer, som bliver eksproprieret. Ekspropriet er den myndighed, som eksproprierer for at opnå et ekspropriationsformål (f.eks. en ny jernbaneforbindelse eller en motorvej) (Mølbeck et al., 2019, s. 21). Som det bemærkes, er det udelukkende *et* bogstav, nemlig ”n”, som adskiller disse substantiver. Det er en vigtig skelnen, som vil blive brugt mange gange i denne opgave, og derfor er det værd at notere. Det skal også bemærkes, at der inden for juridisk teori bruges mange forskellige begreber synonymt. Et eksempel på dette er afkortning (for fordele) og fradrag (for fordele), som betyder det samme. I opgaven vil begge termer blive brugt.

1.10 Anden forskning indenfor emnet

Emnet fradrag for fordele bliver primært behandlet fra en videnskabelig vinkel i juridiske teoribøger, men der forekommer enkelte undersøgelser fra universitetsregi. Denne sektion vil beskrive tre specialer, som omhandler fradrag for fordele. Forskelle og ligheder i specialets metode, fremgangsmåde og eventuelt resultater vil derefter blive diskuteret.

1.10.1 Akbar, 2020

Specialet ”Fradrag for fordele - effektivisering af den nuværende sagsbehandling” (Akbar, 2020) omhandler hvordan man effektivisere sagsbehandlingen af sager med fradrag for fordele. I undersøgelsen analyseres en række sager for anlægsprojektet hovedstadens letbane, hvor fradrag for fordele er en del af erstatningsfastsættelsen. I opgaven udledes de forhold, som har været afgørende for udfaldet af dommene. Konklusionen er, at det er afstanden til letbanen, eksisterende trafikmuligheder, fornyelse af adgangsforhold og områdefornyelse, der har størst indflydelse på fradragets størrelse. Derefter beskrives hvordan en model til at effektiviserer sagsbehandlingen kunne udformes med udgangspunkt i de primære forhold, som påvirker fradragsadgangen. Akbar (2020, s. 6-10) bruger en blanding af juridisk retsdogmatisk metode, interview og GIS til at skabe kortmateriale.

Det er udelukkende den retsdogmatiske del af Akbars (2020) speciale, som er sammenligneligt med dette speciale. Forskellen på specialerne er, at Akbars (2020) fokuserer på at fremskrive hvilke retsfaktum som er relevant i de gennemgåede sager, hvorimod dette speciale fokuserer på sagens retsfaktum samt sagens jus. Dermed er formålet med analysen væsensforskellig.

1.10.2 Mortensen og Møller, 2018

Specialet ”Fradrag for fordele – afkortning i erstatningen som følge af stationsnærhed ved ekspropriation til jernbaneanlæg” undersøger specifikt *hvorfor* anlægsmyndighederne ikke har kunnet løfte bevisbyrden for at stationsnærhed giver fordele, som bør afkortes (Mortensen & Møller, 2018). I opgaven gennemgås bl.a. litteraturen omkring stationsnærhedsfordele, som indikerer, at det giver påviselige fordele. Analysen gennemgår en række sager, som omhandler fradrag for fordele og

stationsnærhed. Det er hovedsageligt analysen af Odense Letbane sager, som opgavens konklusion henviser til.

Opgavens konklusion er bl.a. at sagernes retsfølge ikke er forskellige afhængigt af om bevisbyrden for stationsnærhedsfordele løftes (som i Odense Letbane sagerne) eller ej (i flere af de andre sager), hvorfor der konkluderes, at den partikulære ejendoms omstændigheder i højere grad determinerer sagens retsfølge. Derudover konkluderes det, at taksationskommission i Odense Letbane-sagerne er inkonsekvent i bedømmelsen af hvilke omstændigheder for ejendommen, som har påvirkning af sagens retsfølge. Hovedårsagerne til afvisning af fradrag for fordele er manglende kausalitet mellem ekspropriation og fordel eller at fordel vil forekomme for lang tid efter ekspropriation (Mortensen & Møller, 2018, s. 119-120). Specialet fremskriver også en række forslag til hvordan anlægsmyndighederne kan løfte bevisbyrden og derved opnå fradrag for fordele i erstatningsudmålingen (Mortensen & Møller, 2018, s. 117-118). Specialets bruger en blanding af juridisk retsdogmatisk metode og interviews (Mortensen & Møller, 2018, s. 7-11).

Specialets hovedfokus er, at klarlægge *hvorfor* anlægsmyndighederne ikke løfter bevisbyrden og hvordan det kan forbedres i fremtiden. Dette gøres ved at undersøge sagernes retsfaktum og jus for at udlede hvad der lægges vægt på i kendelserne. Denne opgave undersøger *også* retsfaktum og jus af en række sager, men målet med undersøgelsen er at bestemme gældende ret, og derefter diskuterer kohærens i retsstillingen. Udgangspunktet for undersøgelserne har dermed overlap, men selve analysens formål er forskellig.

1.10.3 Madsen, 2021

Det sidste speciale, som vil blive gennemgået er Madsen (2021) "Fradrag for fordele i erstatningsudmålingen ved ekspropriation - Begrænsninger i fradragsadgangen". Dette speciale bliver refereret til mange gange i denne opgave, fordi det har mange lighedspunkter med denne opgave. Madsen (2021) forsøger også at bestemme gældende ret om fradrag for fordele ved at gennemgå den juridiske teori og undersøge nyere retspraksis. De nyere sager som undersøges er dog udelukkende fra anlægsprojektet Hovedstadens Letbane, hvorimod denne opgave ikke har sådan empirisk afgrænsning.

Der er dog en række forhold, som er forskellige. Udover at bestemme gældende ret, undersøger Madsen (2021, s. 66-70) også forholdet mellem lovgiverpraksis og judiciel kontrol; dvs. forholdet mellem den lovgivende og dømmende magt (Madsen, 2021, s. 66-71). Dette bliver ikke behandlet i denne opgave. Samtidig undersøger Madsen (2011, s. 26-37) mere dybdegående lovhjemmelsskravproblematikken, hvorimod denne opgave ser denne retsstilling som værende tilstrækkeligt belyst i Forum-dommen som der bliver redegjort for senere i opgaven. Madsen (2021, s. 53) kommentere kortvarigt på kohærensens i retsstillingen, men laver ikke en decideret diskussion af dette, hvilket denne opgave gør².

² Derudover er der en række stilistiske forskelle mellem denne opgave og Madsen (2021). F.eks. i måden som de nutidige sager analyseres, beskrivelsen af metode og hvad der tillægges juridiske relevans.

Del 2 - Teoretisk introduktion af gældende ret

Ekspropriation er en proces, hvor staten eller kommunen overtager privat eller offentlig ejendom mod økonomisk kompensation. Formålet med ekspropriation er, at forskellige samfundsinteresser kan varetages, såsom infrastrukturprojekter (veje, jernbaner), byudvikling eller miljøbeskyttelse. Dette er ikke særligt for Danmark. Ekspropriation forekommer i mange lande, f.eks. i Tyrkiet (Kurt & Kurt, 2020), Norge, Sverige, Finland (Johnson, 2024) og Kina (Cai, Murtazashvili, Murtazashvili & Wang, 2020). De overordnede problemstillinger ved denne proces er også sammenfaldende blandt disse lande og Danmark, herunder hvordan man objektivt vurderer værdien af ejendomme (se sektion 2.1.3.2) (Kurt & Kurt, 2020) samt forholdet mellem individets rettigheder og almenvellets interesse (se sektion 2.2.4) (Johnson, 2024).

Ekspropriation i andre lande divergerer også fra dansk retspraksis. Johnson (2024, s. 4) plæderer for, at svensk retspraksis medtager sentimentale forhold i erstatningsfastsættelsen ved ekspropriation. Hvis dette bliver lovfæstet, vil det være i modstrid med dansk retspraksis (Eyben, 1978, s. 105). Samtidig er betingelserne for ekspropriation i lande som Kina drastisk anderledes end en dansk kontekst. Cai et al. (2020, s. 16) beskriver, at fair kompensation og gennemsigtig forvaltning af ekspropriationsprocessen mindsker oppositionen mod den lokale regerings handlinger. Dette er langt fra dansk retspraksis, hvor fair kompensation og gennemsigtig forvaltning er en selvfølge. I den resterende del af opgaven vil udelukkende dansk retspraksis blive beskrevet.

2.1 Grundlovens § 73

I Grundlovens § 73, stk. 1, bestemmes det, at:

”Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstå sin ejendom, uden hvor almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge lov og mod fuldstændig erstatning.”

Ejendommens ukrænkelighed er også beskrevet i den Europæiske Menneskerettighedskonvention og EU’s charter om grundlæggende rettigheder, hvilket understreger rettighedens signifikans. I den juridiske teori er det klart, at ”ukrænkelig” ikke betyder, at statsmagtens indgriben i den private ejendom er udelukket (Mølbeck et al., 2019, s. 21-22). Grundlovens § 73 er nærmere processuel, dvs. at den foreskriver, *hvem* samt *hvorledes* der kan krænkes (Ross, 1966, s. 625). Ejendommens

ukrænkelighed inkluderer fast ejendom, men også begrænsede rettigheder over fast ejendom som leje-, servitut- og panterettigheder samt løsøre (Jensen, 2006, s. 465-466).

Ekspropriation er tvungen afståelse af ejendom eller begrænsede rettigheder, som staten eller kommunen tvangsopkøber. Grundlovens § 73, stk. 1, angiver rammerne for, hvornår statsmagten må fravige ejendommens ukrænkelighed (Mølbeck et al., 2019, s. 22):

1. Det skal være i almenvellets interesse.
2. Der skal være hjemmel i lov.
3. Der skal være fuldstændig erstatning.

2.1.1 Almenvellets interesse

Det, som eksproprieres til, skal udspringe af generelle samfundsmæssige interesser. Afgrænsningen mellem, hvad der er private interesser og generelle samfundsmæssige interesser, bliver bl.a. afgjort af politikere i Folketinget og kommunalbestyrelser, når de vedtager anlægslove. Om et anlægsprojekt er i almenvellets interesse, prøves generelt set ikke ved domstolene (Mølbeck et al., 2019, s. 63-64), men det, at almenvellet *kræver* det (jf. ovenstående citat fra Grundloven), bliver efterprøvet af domstolene. Det skal forstås som en række krav til ekspropriation. Disse er nødvendighed, aktualitet og forholdsmæssighed (Pagh, 2017, s. 654).

1. Nødvendighed

Nødvendighedskravet består i at undgå, at ekspropriationsformålet kunne være opnået uden at foretage ekspropriation. Det mest simple eksempel er, at der ikke må eksproprieres 100 m², hvis kun 50 m² er nødvendigt. Derudover skal der ikke eksproprieres, hvis ejeren selv kan opfylde ekspropriationshjemlens formål (Pagh, 2017, s. 653-654).

2. Aktualitet

Dette krav indebærer, at ekspropriationen er aktuel. Dette betyder, at ekspropriationsanlægget skal gennemføres og startes inden for en rimelig tidsmæssig horisont efter ekspropriationsforretningerne. Hvis ikke dette er tilfældet, har der ikke været tilstrækkelig tidsmæssig nødvendighed til at ekspropriere. Det samme gør sig gældende, hvis eksproprianten ikke har opnået nødvendige tilladelser til at opnå ekspropriationsformålet (Pagh, 2017, s. 657-660).

3. Forholdsmæssighed

Forholdsmæssighedskravet betyder, at der skal være et acceptabelt forhold mellem formålet med ekspropriationen og indgrebet i ejendomsretten (Mølbeck et al., 2019, s. 68-78); dvs. ekspropriationens formål skal godtgøre indgreb i ekspropriats ejendomsret.

2.1.2 Ifølge lov

Grundlovens § 73 betinger, at ekspropriation sker ”ifølge lov”. Det skal ske ved et supplerende lovgrundlag, som hjemler ekspropriationen. Almindelig forvaltningsret foreskriver, at forvaltningens virksomhed skal have hjemmel i gældende ret (jf. legalitetsprincippet). Ved ekspropriation er dette krav udvidet, hvilket betyder, at administrativ praksis og forholdets natur ikke er tilstrækkeligt som lovhjemmel. Ekspropriationshjemlen skal også være mere præcist beskrevet end, hvad almindelig forvaltningsret foreskriver. Der findes mange forskellige ekspropriationshjemler, f.eks. anlægslove. Anlægslove beskriver ekspropriationsanlægget meget præcist, fordi de er udfærdiget til netop et specifikt ekspropriationsformål (Mølbeck et al., 2019, s. 78-79).

2.1.3 Fuldstændig erstatning

Erstatningsfastsættelsen ved ekspropriation tager udgangspunkt i Grundlovens § 73 om ”fuldstændig erstatning”. Dette indebærer, at eksproprianten økonomisk skal være ligestillet før og efter indgrebet. Der er dog intet krav på ligestilling i forhold til affektionstab. Hvis eksproprianten for eksempel synes, at ekspropriationen har gjort deres ejendom mindre pæn, er dette ikke erstatningsberettiget.

De økonomiske betragtninger vurderes efter en almen målestok, ikke personlige forhold (Eyben, 1978, s. 105).

2.1.3.1 Mod fuldstændig erstatning

Grundlovens § 73 beskriver ikke præcist, hvad principperne for erstatningsudmålingen af ”fuldstændig erstatning” er. Ross (1966, s. 626) beskriver, at en ordlydsfortolkning heller ikke ville kan føre til en nærmere beskrivelse. Ekspropriationsprocesloven, vejloven eller nogen anden lov beskriver heller ikke fænomenet. Principperne kan udelukkende udledes af rets- og taksationspraksis (Jensen, 2006, s. 483).

Tidligere speciallove som jernbaneforordningen og den københavnske byggelov af 1939 opsatte regler om principperne for erstatningsudmålingen ved ekspropriation, men er sidenhen blevet ophævet (Jensen, 2006, s. 483). Ved forarbejderne til ekspropriationsprocesloven fra 1963³ blev det diskuteret, om der bør indføres generelle præcise regler for erstatningsudmålingen ved ekspropriation. Man kom frem til, at det ville have ringe vejledende effekt og i mange tilfælde være utilstrækkeligt (Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 37-38). Det samme gør sig gældende for den almindelige erstatningsret, hvor man heller ikke specificerer erstatningsfastsættelsen i love, fordi den også overvejende bygger på skøn (Eyben, Mortensen & Pagh, 2003, s. 217). Som nævnt udledes principperne fra rets- og taksationspraksis, og disse vil vi kort redegøre for.

Principperne for erstatningsudmålingen

Der sondres generelt set mellem erstatning for afstående genstande (a) og for ulemper (b), som ekspropriationen har forårsaget. Afstående genstande kan opdeles i totalekspropriation og delekspropriation. Totalekspropriation (1) forekommer, når hele ejendomme bliver eksproprieret. Delekspropriation (2) forekommer, når en del af ejendommen bliver eksproprieret (Mølbeck et al., 2019, s. 127).

³ Herefter refereret til som betænkningen af 1963.

- a. Afstående genstandes værdi; f.eks. ejendommen, grunden, løsøre
 - 1) Totalekspropriation
 - 2) Delekspropriation
- b. Ulemperne arealafståelse medfører:
 - 1) Ulemper som følger af selve afståelsen
 - 2) Ulemper som følger af anlægsarbejdets udførelse
 - 3) Ulemper som følger af selve anlæggets færdige eksistens

Ulemperne af arealoverførsel kan også subkategoriseres. Ulemperne i kategori (1) kan være, når en ejendoms grund deles i to, og det derved bliver sværere at dyrke jorden. Kategori (2) kan f.eks. være beskadigelse af bygninger, træer eller tab af afgrøder. Kategori (3) kan være, at ekspropriationsanlæggets eksistens gør det vanskeligere at få adgang til vej eller gør udsynet på ejendommen dårligere. Der ydes erstatning efter Grundlovens § 73 om fuldstændig erstatning for kategori (1), men for kategori (2) og (3) kan disse ulemper falde ind under henholdsvis almindelige erstatningsretsregler (2) og naboret (3). Denne retsstilling er dog ikke afklaret (Ross, 1966, s. 678). Derudover tilkendes der også erstatning til sagkyndig bistand ved taksation (f.eks. til advokatbistand) (Jensen, O. F., 2006, s. 492).

2.1.3.2 Erstatningsudmålingen

Ved erstatningsudmålingen er tre overordnede udregningsprincipper, som kan bruges til at værdisætte afståede genstande.

- a. Handelsværdi
- b. Genskaffelsesværdi
- c. Brugsværdi

Udgangspunktet for handelsværdien er værdien i handel og vandel, dvs. det, som den eksproprierede genstand kunne sælges for på det åbne marked inden for en antagelig tidsperiode af en kompetent sælger med kendskab til generelle og lokale markedsforhold. Handelsværdien er det mest almindelige

erstatningsudmålingsprincip. Brugsværdien er den værdi, ejeren har af ejendommen som følge af det afkast, ejendommen kan give (Mølbeck et al., 2019, s. 127-133). I dommen U.2017.2491 var ejeren af ejendommen professionel råstofindvinder, som ventede på tilladelse til indvinding af grus. Grunden blev eksproprieret, og Højesteret fandt, at brugsværdi-princippet skulle danne udgangspunkt for erstatningsudmålingen. Dermed blev erstatningen både værdien af det potentielt solgte grus (brugsværdien) samt handelsværdien af ejendommen efter indvinding. Genskaffelsesværdien er den værdi, som ejeren skal bruge for at købe en lignende ejendom eller areal. Dette princip er f.eks. blevet anvendt ved ekspropriation af erhvervsejendomme (Mølbeck et al., 2019, s. 133-135).

Udmålingen af erstatningen for ulemper har ikke samme faste udregningsmetoder, men er mere skønsmæssig. Dog vil man bruge objektive kriterier til denne udregning, hvis det er muligt (Eyben et al., 2003, s. 227). Eksempler på dette er ved udmålingen af erstatning for midlertidigt arbejdsareal, hvor ovenstående principper kan bruges til (Mølbeck et al., 2019, s. 207).

2.1.4 Sammenfatning

Grundlovens § 73, stk. 1, udstikker omstændighederne for, hvornår ejendomsrettens ukrænkelighed kan tilsidesættes. Dette kan ske ved ekspropriation, hvis det er i almenvellets interesse, sker med hjemmel i lov og med fuld erstatning. Der er en række principper, som afgør, om almenvellet har krævet ekspropriation; det skal være nødvendigt, aktuelt og forholdsmæssigt. Fuldstændig erstatning indebærer, at ekspropriaten er økonomisk ligestillet før og efter ekspropriationen. Der er forskellige måder at udregne værdien af eksproprierede genstande og ulemper. Genstandes værdi kan udregnes ved hjælp af værdibestemmelsesprincipperne: handelsværdi, brugsværdi og genskaffelsesværdi. Ulempers værdibestemmelse er mere skønsmæssig.

2.2 Fradrag for fordele

Grundlovens princip om ”fuldstændig erstatning” indebærer, at den eksproprierede skal modtage økonomisk erstatning, således at personens formue ikke har ændret sig som et resultat af ekspropriationsanlægget. Ofte betyder dette, at ekspropriaten får en erstatningssum for afgivelse af ejendom eller dele deraf. Der kan imidlertid forekomme, at ekspropriaten drager fordel af ekspropriationsanlægget. Et erstatningsretligt princip som oprindeligt kom fra rommeretten

beskriver denne begivenhed, som benævnes *compensatio lucri cum damno*. Hvis eksempelvis en ejendom skal have erstatning for et areal på 100 m², som bliver eksproprieret, kan det ske, at restejendommens værdi stiger som resultat af ekspropriationsanlægget, f.eks. ved at få bedre vejforbindelser, stationsnærhed eller udstykningsmuligheder. I erstatningsudmålingen skal disse fordele udlignes, fordi ekspropriatens formue skal være uændret (Mølbeck, 2019, s. 309-310). Der kan både fradrages for fordele i afstående genstande (ejendom, grund, løsøre osv.) samt ulemper. Der fradrages dog ikke for personligt tab som sagkyndig bistand og midlertidige indtægtstab (Eyben, 1986, s. 207). Det er udelukkende nettotab, som skal erstattes; dvs. der kan ikke forekomme en situation, hvor ekspropriaten skal betale ekspropriationsmyndigheden, fordi deres fordele overgår deres erstatningsbeløb (Eyben, 1986, s. 206).

2.2.1 Lovhjemler

Afvigelse fra Grundlovens § 73 kræver hjemmel i lov. Denne hjemmel opnås ved ekspropriationslove. Størstedelen af disse love gennemføres efter vejloven eller ekspropriationsprocesloven. Generelt set foregår kommunale ekspropriationer efter vejloven, hvorimod statslige ekspropriationer følger ekspropriationsprocesloven. Bestemmelserne i vejloven og ekspropriationsprocesloven er i de fleste tilfælde sammenfaldende eller parallelle. Der er forskelle; f.eks. angående den administrative rekurs, dvs. retten til at gøre indsigelse, samt ekspropriationskompetencen og adgang til afkortning (Mølbeck, s. 477-478). Den administrative rekurs for statslige ekspropriationer og kommunale ekspropriationer følger et ensartet to-instanssystem. For statslige ekspropriationer håndterer ekspropriationskommissionen klager ved 1. instans jf. ekspropriationsprocesloven § 17 stk. 3. Ved 2. instans tilfalder det taksationskommissionen at afgøre søgsmålet jf. ekspropriationsprocesloven § 19. Ved kommunale ekspropriationer går klager ved 1. instans direkte til taksationskommissionen jf. vejlovens § 112 stk. 1 og 2. Derefter går klagen ved 2. instans til overtaksationskommissionen jf. vejlovens § 116 stk. 1 og 2 (Mølbeck, 2019, s. 387 og 418). Derved ses det, at ekspropriationskommissionen ved statslige ekspropriationer har kompetence til at afgøre klager ved 1. instans, hvilket kommunalbestyrelsen ikke har. De lingvistiske forskelle er værd at bemærke.

Statslig klageinstans:

1. Instans: Ekspropriationskommissionen
2. Instans: Taksationskommissionen

Kommunale klageinstanser:

1. Instans: Taksationskommissionen
2. Instans: Overtaksationskommissionen

Disse to-instans klagesystemer skal bruges, før ekspropriaten kan gå videre til domstolene. Dette skal sikre, at domstolene ikke bliver overbelastet (Jensen, 1978, s. 156). Ved statslige ekspropriationer er ekspropriationskompetencen⁴ henlagt til en særlig ekspropriationskommission, som udelukkende beskæftiger sig med dette. Ved kommunale ekspropriationer har kommunalbestyrelsen ekspropriationskompetencen. Kommunalbestyrelsen har mange andre forpligtelser, og derfor er erfaringsgrundlaget større ved den statslige ekspropriationskommission (Mølbeck, 2019, s. 420). En tredje forskel mellem lovene er, at ekspropriationsprocesloven ikke har bestemmelser om fradrag for fordele, hvorimod vejloven har. Derfor vil vejlovens fradragsbestemmelser blive beskrevet nærmere i følgende sektion.

2.2.2 Vejlovens §103 stk. 2

Hjemlen til fradrag for fordele bliver sikret med henvisning til vejloven §103 stk. 2⁵:

”En eventuel værdiforøgelse, som den tilbageblivende ejendom skønnes at opnå på grund af ekspropriationen, skal fradrages erstatningen. Erstatningen kan helt bortfalde, hvis ejendommen skønnes at opnå en fordel, der er større end det tab, der påføres ejendommen på grund af ekspropriationen.”

⁴ Ekspropriationskompetencen er en række opgaver, som er centrale ved ekspropriation. Herunder er den mest centrale, at vurdere tabet, som ekspropriationsanlægget forårsager ekspropriaten (Eyben, 1978, s. 159).

⁵ Det skal bemærkes, at denne bestemmelse tidligere var vejlovens §51 st. 2 og § 26, stk. 2.

Denne lov bliver bl.a. henvist til i disse love:

Jernbaneloven §30 stk. 5:

”Ved erstatningsfastsættelsen efter stk. 4 finder § 103 i lov om offentlige veje m.v. anvendelse”

Cityringloven §5u stk. 2:

”Ved erstatningsfastsættelsen finder reglerne i § 103 i lov om offentlige veje m.v. tilsvarende anvendelse.”

Kystbeskyttelsesloven §6, stk. 3:

“Ved ekspropriation i henhold til stk. 1 og 2 finder §§ 98-122 i lov om offentlige veje tilsvarende anvendelse [...]”

Vejlovens § 103, stk. 2, klargør, at der er hjemmel til fradrag i erstatningen. Endog kan hele erstatningen fradrages. Statslige ekspropriationer sikrer sig adgang til fradrag for fordele ved at henvise til denne lov, på trods af at disse hovedsageligt følger bestemmelserne i ekspropriationsprocesloven (Heilberg, Mølbeck & Brandt, 2020, s. 549-552).

En ordlydsfortolkning af Vejlovens § 103, stk. 2, kan ikke bestemme, hvad der menes med ”værdiforøgelse”. Som vi har set tidligere (sektion 2.1.3.2), er der mange måder at opgøre værdien af afståede genstande, og tilsvarende kan ”værdiforøgelse” opgøres på mange forskellige måder, men det kan ikke udledes, hvordan det specifikt gøres alene ud fra Vejlovens § 103, stk. 2. Denne paragraf beskriver derudover heller ikke, om der kan fradrages for specielle og generelle fordele.

2.2.3 Generelle og specielle fordele

Der skelnes i retspraksis og juridisk teori mellem generelle fordele og specielle fordele. Specielle fordele forekommer, når fordelene udelukkende tilkommer den erstatningsberettigede. Generelle

fordele er derimod en fordel, som tilkommer både erstatningsberettigede og ikke-erstatningsberettigede, som vederlagsfrit opnår fordelene (Pagh, 2017, s. 682). Der er både i rets- og taksationspraksis samt i den juridiske teori ingen tvivl om, at der kan foretages fradrag ved specielle fordele (Eyben, 1986, s. 206). I den juridiske teori anføres det også, at der kan fradrages ved generelle fordele (Mølbeck, 2017, s. 313; Eyben, 1978, s. 101). Vejlovens § 103, stk. 2 sonder ikke mellem specielle og generelle fordele, hvilket må tolkes som, at denne lov også tillader fradrag ved generelle fordele, men i rets- og domspraksis har man været mere tilbageholdende med at afkorte ved generelle fordele (Pagh, 2017, s. 682). Grunden til, at man har været tilbageholdende med at fradrage for generelle fordele, men ikke for specielle fordele, kan bedst forklares med et fiktivt eksempel.

I eksemplet får en ejendomsejer eksproprieret noget af sin ejendom til en ny S-togstation. Denne nye togstation er nær ekspropriaten, men også en masse omkringliggende ejendomsejere, som ikke bliver eksproprieret. Både ekspropriatens og de omkringliggende husejeres ejendomsværdi stiger, fordi det er en boligmarkedsfordel at have et S-tog tæt på ens ejendom. Vi har dermed en situation med generelle fordele. I erstatningsudmålingen kan der forekomme to scenarier. Hvis den eksproprierede ejendomsejer får fratrasket sin erstatning med begrundelsen fradrag for fordel, vil det være urimeligt, fordi de andre ejendomme, som oplever samme fordel, ikke bliver fratrasket i deres ejendomsværdistigning, fordi de ikke bliver eksproprieret (scenarie A). Denne urimelighed bliver benævnt i betænkningen af 1963, hvor ekspropriationsprocesloven diskuteres af en kommission (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46):

”Adgangen til at foretage fradrag i erstatningen for indvundne fordele synes ved en umiddelbar betragtning rimelig, når spørgsmålet bedømmes isoleret i relation til den enkelte ejendom [dvs. specielle fordele]. Er der tale om generelle fordele, opnår andre ejendomme, som ikke berøres af ekspropriationerne til det pågældende anlæg eller den pågældende foranstaltning, imidlertid en lignende værdiforøgelse, og der synes ikke at kunne gives en rationel begrundelse for en sådan forskelsbehandling.”

Hvis ekspropriaten derimod ikke fradrages for fordelene fordi det er urimeligt, får denne en erstatning tilsvarende det eksproprierede areal, foruden at restejendommen stiger i værdi. Dermed

kommer erstatningen til at overstige ”fuldstændig erstatning”, fordi ekspropriaten vil være bedre økonomisk stillet som resultat af ekspropriationsanlægget. Dette er urimeligt for almenvellet, som gennem skatter har betalt for, at staten eller kommunen kan ekspropriere til en ny S-togstation, som i dette tilfælde begunstiger en enkelt ekspropriat (scenarie B).

Jensen (2004, s. 218) bemærker, at ekspropriaten *ikke* kan kræve at blive ligestillet med de ikke-eksproprierede naboejendomme, da det er et almindeligt grundvilkår, at ejendomsejere må acceptere ulige behandling ved fysisk planlægning, uden at det nødvendigvis kræver erstatningspligt. Dog må rets- og domspraksis tilbageholdende afkortning ved generelle fordele ses som, at man ikke mener, ekspropriaten blot skal acceptere ulige behandling. Et alternativt eksempel er, at ejendomsejeren er den eneste, som drager fordel af ekspropriationsanlægget. I dette eksempel vil ejendommen *altid* blive fradraget i erstatningsudmålingen, da dette ikke skaber ulige behandling mellem ekspropriat og ikke-eksproprierede.

2.2.4 Praktisk konkordans

I grundlovsfortolkningen opererer man med princippet ”praktisk konkordans”, som beskriver grænserne for grundrettighedsbeskyttelse. Princippet dikterer, at der skal være en ligestilling mellem grundrettighedsbeskyttelse, hensynet til andres rettigheder og almene samfundshensyn. Med udgangspunkt i eksemplet foroven kan de tre hensyn grupperes således: Den eksproprieredes grundrettighedsbeskyttelse i forhold til at få fuldstændig erstatning, hensynet til de andre ikke-eksproprierede ejendomme, som opnår fordele, samt det almene samfundshensyn, som ikke tilgodeses, hvis ekspropriaten får erstatning samt fordel, og dermed bliver bedre økonomisk stillet end før ekspropriationen.

Praktisk konkordans kan også ses som en mediering mellem to forskellige grundlovsfortolkningsteorier: den statsvenlige teori og den individvenlige teori (også kendt under grundsætningen *in dubio pro libertate*). I den statsvenlige teori forsøges grundrettighedernes grænser ikke at balanceres med almene samfundshensyn. Derimod kræves der, at indgreb i grundrettigheder ikke er ude af proportioner. Denne teori ville sandsynligvis tale for, at der fradrages for generelle fordele. I den individvenlige teori pålægges en særlig argumentationsbyrde ved indgreb i individets

grundrettigheder, hvorfor denne i højere grad ville afvise fradrag ved generelle fordele (Rytter, 2000, s. 190-194).

2.3 Sammenfatning

Statslige ekspropriationer følger ekspropriationsproceslovgivningen, hvorimod kommunale ekspropriationer følger vejloven. Disse loves bestemmelser er ensartede, dog med undtagelse af bl.a. den administrative rekurs og ekspropriationskompetencen. Derudover har ekspropriationsprocesloven ingen bestemmelser om fradrag for fordele.

Det erstatningsretlige princip fradrag for fordele eller *compensatio lucri cum damno* kræver ved ekspropriation, at ekspropriats fordele af ekspropriationsanlægget skal udlignes i erstatningsudmålingen. Dette princip er beskrevet i vejlovens § 103, stk. 2. Denne paragrafs beskrivelse af ”værdiforøgelse” kræver en præciserende fortolkning. Vejloven skelner heller ikke mellem generelle og specifikke fordele, hvilket må udledes fra eksterne retskilder. Specifikke fordele forekommer, når en enkelt ejendomsejer opnår en fordel af et ekspropriationsanlæg. Generelle fordele forekommer, når både eksproprierede ejendomme samt ikke-eksproprierede ejendomme opnår fordel af anlægget. Der er utvivlsomt i teorien og i praksis, at der kan fradrages for specielle fordele. Det er mere usikkert ved generelle fordele.

Der er tre aktører, som tages hensyn til, når der afgøres, om der skal fradrages for generelle fordele: den eksproprieredes grundrettighedsbeskyttelse, hensynet til de andre ikke-eksproprierede ejendomme, som opnår fordele, samt det almene samfundshensyn. Dette følger af princippet om praktisk konkordans.

2.4 Domme og principper

Fra ovenstående beskrivelse er det klart, at den forestående opgave består i at klarlægge grænserne for fradrag for generelle fordele. Dette inkluderer en beskrivelse af betingelserne for fradrag for generelle fordele, hvilket tager udgangspunkt i en række mere erstatningsretlige principper.

Indledningsvis kan det konstateres, at der er en undtagelse, hvor der altid kan foretages fradrag for generelle fordele; nemlig hvis fordelene og ulemperne er af samme art, f.eks. hvis luftledninger bliver erstattet med jordledninger ved ekspropriation (Mølbeck et al., 2019, s. 317). Derudover er fradrag udelukkende muligt for areal- og ulempeerstatninger. Dette udelukker fradrag for erstatninger ved personlige tab, som f.eks. sagkyndig bistand og midlertidigt indtægtstab. Dette følger af Vejlovens § 103 stk. 2 bestemmelse, at fradrag er begrænset til *tilbageblivende* ejendom (Mølbeck et al., 2019, s. 311).

2.4.1 De ydre grænser for fradragsadgangen

I følgende afsnit bliver principper, betingelser og krav til at afkorte brugt synonymt. Alle principperne er betingelser eller krav for, at der kan foretages fradrag; dvs. de skal være overholdt, før der kan fradrages i erstatningen. Dermed er det omvendte ikke sandt, at hvis principperne er overholdt, kan der med sikkerhed fradrages. Eller med Andersens (1964, s. 70) formulering:

”Lovbestemmelser om ekspropriationserstatningers størrelse [herunder fradrag for fordele] forekommer dog ikke sjældent. De udmærker sig oftest ved at angive momenter, som skal begrænse erstatningen opad, ikke nedad” [kursivering tilføjet].”

Selvom begreberne principper og betingelser eller krav semantisk er forskelligartede, beskriver de den samme ting i denne kontekst, og kan derfor bruges synonymt.

Grundloven § 73 bestemmer, at der skal ske fuldstændig erstatning hvilket kræver, at der ydes erstatning med udgangspunkt i almindelige erstatningsretlige principper. Dette er ekspropriationsrettens vigtigste element, da det skaber sikkerhed og tryghed for ejendomsejere. Kravet har også den præventive funktion, at det bremser uforbeholden brug af ekspropriation til almenvellets bedste (Ross, 1966, s. 671-672). Denne balance følger logikken om praktisk konkordans mellem individet, som sikres ved fuldstændig erstatning, og samfundet, som sikres gennem kravet om almenvellet. De almindelige erstatningsretlige principper er bl.a. krav til tabsbegrænsningspligt, krav til kausalitet og adækvans samt fradrag for fordele (Munk, 2018, s. 113). Disse vil blive beskrevet nærmere i efterfølgende afsnit.

Ross (1966) påpeger, at de almindelige erstatningsretlige principper er elastiske (dvs. åbne for fortolkning), samt at disse principper ikke automatisk kan overføres til ekspropriationsretten på grund af dets særegne træk. Ross nævner en række forskelle; en af dem er, at den fulde ret til erstatning af løsøre eller bygninger ikke kan sidestilles med grundstykker, fordi de sidste ikke kan være genstand for fuldstændig ødelæggelse. Dette sætter lovgiver i en svær situation, da de almindelige erstatningsregler ikke fuldstændigt kan dække ekspropriationserstatningsretten og derved vil skulle kræve særregler (Ross, 1966, s. 674-677). Dette har den lovgivende magt været tilbageholdende med (Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 45-47), fordi det vil have ringe vejledende effekt og i mange tilfælde være utilstrækkeligt (Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 37-38). Derfor er det retlige område for fradrag for fordele nærmere præciseret i domspraksis (Ross, 1966, s. 677). Den efterfølgende sektion vil gennemgå de ledende domme inden for retsområdet. Dette starter med et overblik over betingelserne for fradrag for fordele, efterfulgt af en beskrivelse af en række domme og deres retsvirkning.

Der er en række betingelser for, at der kan foretages fradrag for fordele. Disse er udledt af de generelle erstatningsretlige principper, men med forbehold for ekspropriationsrettens særtræk (Ross, 1966, s. 674-677). Principperne er:

1. Forbindelse
2. Kausalitet
3. Adækvans
4. Tidsaspektet

Der skal være en forbindelse (1) mellem fordelens og tabet; det, som bliver eksproprieret. Der skal være kausalitet (2), dvs. at fordelens skal være forårsaget af den ansvarsbærende faktor (ekspropriationsanlægget). Dette skal forekomme på en påregnelig måde, hvilket kaldes adækvans (3). Fordelen skal også forekomme inden for rimelig tid, dvs. der er et tidsaspekt (4) (Mølbeck et al., 2019, s. 309-310). I det følgende afsnit vil der blive redegjort for en række af de ledende domme, som konstituerer de principielle rammer for fradrag for generelle fordele.

2.4.2 Blangstedgård-dommens nødvendighedsbetingelse

Trolle beskriver, at ældre⁶ forfattere påpeger, at fradrag for generelle fordele er i strid med Grundloven (Trolle, 1970, s. 115-116). Det beskrives bl.a. i betænkningen af 1963, at det går imod Grundlovens § 73 at fradrage for generelle fordele, men at dette udelukkende gælder for arealerstatningen, ikke ulempeerstatningen (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46). Blandt nyere forfattere anfægtes dette syn. Eyben (1986, s. 203) udtaler kategorisk, at:

”Denne totale afvisning af justering af værdinedsættelse for tilførte fordele, som i øvrigt ikke underbygges af praksis eller andet retskildemateriale, må dog betegnes som i høj grad problematisk og alt for unuanceret.”

Dermed udtaler Eyben sig om både generelle og specifikke fordele. Trolle pointerer med henvisning til Poul Andersen, at det specifikt i forhold til generelle fordele ikke er grundlovsstridigt at fradrage for fordele, men man bør være forsigtig (Trolle, 1970, s. 117). Eyben (1978, s. 101) anfægter også, at lovgivningen tillader fradrag for generelle fordele, men at det i praksis, dvs. i erstatningsudmålingen, sjældent forekommer. Dette skyldes, at det vil skabe ulighed mellem dem, som eksproprieres, og dem, som ikke eksproprieres, hvilket følger af kravet om praktisk konkordans (beskrevet i sektion 2.2.4). Blangstedgård-dommen U. 1970. 135/2H er den ledende dom ved retsområdet fradrag for generelle ved ekspropriationserstatningen (Jensen, O. F., 2004, s. 205). Denne sag statuerede, at der kan fradrages ved erstatningsudmålingen for generelle fordele.

Sagen omhandlede en ejendom, som blev eksproprieret i forbindelse med udførelsen af et nyt vejanlæg. Overtaksationskommissionens kendelse var, at størstedelen af ejendommens erstatning skulle fradrages ved erstatningsudmålingen som følge af fordele opnået ved et ekspropriationsvejanlægs frembringelse. Dette blev anket ved Østre Landsret. Højesteret delte sig i tre mindretal ved behandlingen af sagen:

1. Lorenzen & Spleth
2. Theodor Petersen, Vetli og Schaumburg
3. Trolle og Helga Pedersen

⁶ Ældre skal forstås i konteksten af Trolles analyse fra 1970.

Lorenzen og Spleth tiltrådte, at ekspropriationsanlægget tilførte restejeendommen en øget værdi. I medfør af vejlovens § 26, stk. 2 (svarende til vejlovens § 103, stk. 2 anno 2024) skulle værdistigningen fradrages på trods af, at den også tilfaldt andre ikke-eksproprierede ejendomme (dvs. det var en generel fordel):

”Den værdiforøgelse af restejeendommen, der skyldes vejanlægget, findes i medfør af vejbestyrelseslovens § 26, stk. 2. at måtte komme til afkortning i den appellanterne tilkommende erstatning, uanset om også *andre ejendomme har opnået værdistigning* som følge af anlægget, men kun i det omfang vejanlægget har været *nødvendigt* for, at ejendommen kunne udstykkes og bebygges på hensigtsmæssig måde.” [kursivering tilføjet]

Henvisningen i ovenstående citat til ”nødvendighed” drejer sig om det retsfaktum, at der blev eksproprieret til en 22 meter bred vej, men det var kun nødvendigt med en 15 meter bred vej for, at ejendommen kunne udstykkes og bebygges på hensigtsmæssig måde. Derfor skulle fradraget udelukkende gælde for den nødvendige del af fordelene (dvs. de 15 meter vejudlæg). Theodor Petersen, Vetli og Schaumburg erklærede sig enige i Lorenzen og Spleths dom, hvormed de var i flertal. Dermed præjudicerede dommen et nødvendighedskrav om, at der kun fradrages i erstatningsudmålingen i det omfang, ekspropriationen har været nødvendig for, at ekspropriat opnår fordele.

Dette nødvendighedskrav er en speciel underkategori af kausalitetsbetingelsen beskrevet i sektion 2.4.1 (Madsen, 2021 s. 29-32). Kausalitetskravet og nødvendighedskravet kan virke ens, men det er de ikke. Kausalitetskravet er, at fordelene skal være forårsaget af den ansvarsbærende faktor (ekspropriationsanlægget). Dette krav er også implicit til stede i nødvendighedskravet, men her tilføjes, at der kun kan fradrages for den del af ekspropriationen, som har været en nødvendig forudsætning for fordelene. Nødvendighedsbetingelsen er dermed mere restriktiv end kausalitetskravet. Et eksempel kan vise forskellen. Eksemplet stammer fra en nyere dom (KFE. 2022. 1657), som vil blive analyseret senere i opgaven. I dommen afgiver lodsejer areal til etablering af et forsinkelsesbassin. Forsinkelsesbassinet er en del af en lokalplan, som også giver ejeren en række bebyggelsesfordele. Fordelen stammer fra lokalplanen, og denne har en kausal sammenhæng med det, der eksproprieres (forsinkelsesbassinet). Dog er spørgsmålet i dommen, om forsinkelsesbassinet er overdimensioneret i forhold til lokalplansområdet. Nødvendighedskravet foreskriver, at der kun fradrages for den del af ekspropriationen, som var nødvendig for, at

lodsejeren opnåede en fordel. Dermed skal der ikke fradrages i erstatningen for den del af forsinkelsesbassinet, som var overdimensioneret. Nødvendighedsbetingelsen kan derfor nærmere beskrives som en beskyttelse af en del af erstatningen frem for de andre principper (forbindelse, kausalitet, adækvans og tidsaspektet), som nærmere påpeger, hvornår der slet ikke kan fradrages noget af erstatningen.

Trolle og Helga Pedersen tilsluttede sig subsidiært denne dom, men pointerede, at der udelukkende kan fradrages for specielle fordele, hvilket må betragtes som obiter dictum. I dommen udtalte skønsmændene, at værdistigningen for de omkringliggende ejendomme også forekom, men den var mindre end Blangstedgård-ejendommens værdistigning. Trolle og Helga Pedersen ville kun fradrage for Blangstedgårds ekstra fordele. Denne type fordele kan ikke beskrives som specielle fordele, da disse kun tilfalder en ekspropriat, men må betegnes som en underkategori af generelle fordele. Flertallet fastslog, at hele Blangstedgårds fordel skulle fradrages. Fordelen var i dette tilfælde specifikt udstyknings- og bebyggelsesmuligheder, men med en udvidet fortolkning må dette forstås som at statuere lignende betingelser for andre fordele, som ejendomme kan opnå som resultat af etableringen af et ekspropriationsanlæg.

I forbindelse med vejanlægget blev ejendom overført fra mellemzone til inderzone. Dette blev i 1965 vurderet af Overtaksationskommissionen til at føre til en kvadratmeterprisstigning fra 12 kr. pr. m² til 28 kr. pr. m². Theodor Petersen, Vetli og Schaumburg erklærede, at dette burde føre til fradrag, fordi zonestatusændringen var betinget af vejanlæggets opførsel. Det vil sige, at hele byggemodningen, som vejanlægget var en del af, krævede ændring i zonestatus. Dermed lever det op til kausalitetskravet. Det resterende dommerflertal var uenige i dette, fordi de *ikke* mente, at der var kausalitet mellem vejanlæggets opførsel og zonestatusændringen; dvs. zonestatusændringen ville have forekommet, uanset om der blev eksproprieret til et nyt vejanlæg. Ejendommen blev tilkendt en erstatning på 40.000 kr. på trods af, at det beskrives i dommen, at fordelenes værdi var større end erstatningsværdien. Dette må skyldes, at fordelene fra zonestatusændringen ikke blev medtaget, samt at nødvendighedsbetingelsen ikke godtgjorde, at der blev fradraget i hele fordelen, som vejudlægget resulterede i.

2.4.2.1 Yderligere betragtninger

I betænkningen af 1963 nævnes det med henvisning til Siø-sagen (som gennemgås i sektion 2.4.5), at Overtaksationskommissionen dømte, at vejbestyrelsesloven § 26 stk. 2 (svarende til nutidens vejlov § 103 stk. 2) hjemler, at fradrage for generelle fordele ved erstatningsudmålingen for arealoverdragelse, men ikke for ulemper, da dette ville stride mod Grundloven § 73. Et mindretal i

Overtaksationskommissionen ved Siø-sagen ville dog også fradrage for arealoverdragelsen (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46). I Blangstedgård-dommen nævnes det også, at der "...i domspraksis dog aldrig helt [er blevet] nægtet erstatning for arealafståelse...". Denne opfattelse stemmer overens med Siø-sagen. Dette ændrede Blangstedgård-dommen ved, at blev fradraget i erstatning for både arealer og ulemper (Trolle, 1970, s. 115-116). Dermed blev det statueret, at arealerstatning også kan fradrages.

I Blangstedgård-dommen afviste flertallet af dommerne, at zonestatusændring kan godtgøre fradrag for generelle fordele. Ud fra dette udleder Jensen (2004, s. 213), at dommen afviser, at der kan fradrages for generelle fordele, der forekommer ved planændringer for en større gruppe ejendomme (zonestatusændring i dette tilfælde). Denne opgave opfatter i modsætning dertil ikke, at denne retsstilling er afgjort, da flere nyere domme fradrager for lokalplansfordele, hvilket vil være tydeligt i domsanalyserne i opgavens del 3. Sammenfattende kan det siges, at Blangstedgård er den ledende dom, fordi den fastsætter, at der kan foretages fradrag for såvel specielle som generelle fordele, hvis nødvendighedsbetingelsen er opfyldt. Derudover statuerer dommen, at der både kan fradrages i areal- og ulempeerstatningen.

2.4.3 Forum-dommens krav til lovhjemmel

I betænkning nr. 330 af 1963 skelnes der mellem fradrag for fordele på det lovbestemte og det ulovbestemte område ved følgende citat (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, s. 47):

"Ved ekspropriationer, der omfattes af udkastet, vil fradrag for fordele derfor fremtidigt kun kunne foretages i det omfang, hvori det tør antages, at dette har kunnet ske uden særlig lovhjemmel, eller hvor en sådan måtte foreligge."

Dermed forstås, at der kan fradrages for fordele både med og uden lovhjemmel, men hvis der ikke er lovhjemmel bør man være mere forsigtig. Denne tilbageholdenhed afspejles også i den juridiske teori, hvor det ligeledes beskrives, at man bør være tilbageholdende med fradrag for fordele uden lovhjemmel (Eyben, 1978, s. 103; Jensen, 2004, s. 214). Spørgsmålet om krav til lovhjemmel blev fastslået ved dommen KFE 2000.236 om Forum A/S mod Frederiksbergbaneselskabet I/S. I forbindelse med etableringen af den første metrolinje i København til Vanløse blev en del af Forums areal eksproprieret. Sagen handlede om, hvorvidt Forum skulle fradrages ved erstatningsudmålingen. Der er to momenter i sagen:

- a. I hvilken grad opnåede Forum fordele af ekspropriationsanlægget?
- b. Kan der fradrages for generelle fordele uden hjemmel?

Det første spørgsmål er ikke relevant at beskrive i detaljer i forhold til denne opgaves formål. Kort fortalt havde eksproprianten ikke tilstrækkelige beviser for, at Forum rent faktisk opnåede fordel af metrolinjen; bl.a. fordi den kollektive trafik omkring Forum allerede før metroen var god. Såfremt Forum opnåede fordele, var de af generel karakter. Med henvisning til dommen UfR 1970.135 H, som præjudicerer, at bevisbyrden tilfalder eksproprianten ved fradrag for fordele, blev det dermed fastlagt, at den manglende bevis for Forum fik en større fordel end de omkringliggende ejendomme måtte komme ekspropriaten til gode. Da der ikke kunne bevises, at Forum opnåede sådanne fordele, måtte der i sagens andet moment undersøges, om der kan fradrages for generelle fordele uden lovhjemmel. Ørestadsloven havde kun henvisning til ekspropriationsloven, som ikke hjemler fradrag for fordele. Dermed var der ikke lovhjemmel til afkortning. Med henvisning til den juridiske litteratur og betænkningen af 1963 vedrørende ekspropriationslovgivningen fastslår taksationskommissionen i dommen, at man skal være mere tilbageholdende, når der fradrages for generelle fordele uden lovhjemmel. Med henvisning til Blangstedgård-dommen noteres det, at *selv med lovhjemmel* skal man være tilbageholdende med fradrag:

”Det fremgår således af domspraksis, at Højesteret, selv når der foreligger særlig lovhjemmel til afkortning, er tilbageholdende hermed ...”.

Forum blev ikke fradraget i erstatningen på grund af den manglende lovhjemmel. Forum-dommen fastlagde dermed, at der ikke kan fradrages for generelle fordele ved erstatningsudmålingen uden lovhjemmel (Jensen, 2004, s. 215). Eller som forhenværende formand for Taksationskommissionen for anlæg af Metro i København og på Frederiksberg mere følelsesladet pointerer (Mogensen 2006, s. 135):

”Særlig betydningsfuldt er det, at afgørelserne rammer en pæl igennem ekspropriationskommissionens årelange antagelse om, at vejlovens ofte nævnte bestemmelse hjemler ret til fradrag ikke alene for specielle fordele, men også for generelle fordele.”⁷

Det bemærkes, at dette er en udvikling siden retsstillingen beskrevet i betænkningen af 1963 (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 47) med følgende passus:

”Ved ekspropriationer, der omfattes af udkastet, vil fradrag for fordele derfor fremtidigt kun kunne foretages i det omfang, hvori det tør antages, at dette har kunnet ske uden særlig lovhjemmel, eller hvor en sådan måtte foreligge” [kursivering tilføjet].

I betænkningen nævnes ikke, om der henvises til specielle eller generelle fordele, hvorfor det må antages, at beskrivelsen dækker begge dele. Forum-dommen betyder, at man ikke kun skal turde antage, at der kan fradrages for generelle fordele uden lovhjemmel. Forum-dommen betød, at der *ikke kan* fradrages for generelle fordele uden lovhjemmel. Et resultat af denne dom er, at langt de fleste anlægslove i dag henviser til vejloven for at opnå lovhjemmel. Madsen (2021, s. 37-38) beskriver, at 29/32 nyere anlægslove har henvisning til vejloven.

2.4.4 Tidsaspektet

Ved opremsning af betingelserne for fradrag for fordele nævner Mølbeck et al. (2019, s. 309) den fjerde betingelse, som ”formentlig” kan opstilles. Dette skyldes, at der er få kendelser, som præciserer, hvad der menes med ”inden for rimelig tid” mellem at ekspropriationen foretages og fordelene opnås. Den utrykte dom afsagt den 9. februar 1979 af Østre Landsret drejer sig om dette. I

⁷ Det bliver i sektion 4.2 bemærket at Mogensen (2006) drager denne konklusion for vidt

dommen blev en række ejendomme eksproprieret for at etablere et nyt vejanlæg. Vejanlægget var en forudsætning for, at landbrugsejendommene blev overført til byzone, hvilket øgede værdien af restejendomme. Ejendommene ville blive overført til byzone 6 år efter ekspropriationsbeslutningen Mølbeck et al. (2019, s. 309). Dommen præjudicerede dermed et krav om, at fordelene skal forekomme indenfor 6 år efter ekspropriationsbeslutningen.

2.4.5 Overgangen mellem specielle, generelle og almindelige fordele

I betænkningen af 1963 blev Siø-dommen diskuteret. I Siø-dommen var omdrejningspunktet, om Siøgaard skulle fratrækkes hele erstatningen for afstået areal og ulemper i forbindelse med anlæggelse af en bro fra Siø til Langeland. Alle beboere på Siø samt Langeland fik landforbindelse af denne bro, men udelukkende en håndfuld blev eksproprieret (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46).

Siøgaard blev ikke fradraget ved erstatningsudmålingen. Derfor slutter Jensen (2004, s. 219) med henvisning til denne dom, at der ikke kan fradrages, når en hel egn får gavn af fordelene. Med udgangspunkt i Siø-dommen har den juridiske teori dømt almindelige fordele som nogle, der tilfalder en hel egn og kan ses som enten en underkategori af generelle fordele eller sin egen kategori (Jensen, 2004, s. 219). Denne indskrænkende fortolkning af vejloven § 103, stk. 2, følger af kravet om praktisk konkordans. Som vi har set, er der mange betingelser for, at der kan fradrages for fordele, men dikotomien specielle og generelle fordele må anses som værende helt essentiel i denne afgørelse. Denne distinktion dækker over spørgsmålet, hvor mange ejendomme som er omfattet af fordelene. Antallet af ejendomme, som opnår fordelene, påvirker, om der kan fradrages for fordele. Da antallet af påvirkede ejendomme har juridisk signifikans, bør overgangen mellem specielle og generelle fordele beskrives nærmere. Betænkningen af 1963 nævner denne sondring er svær at definere (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46):

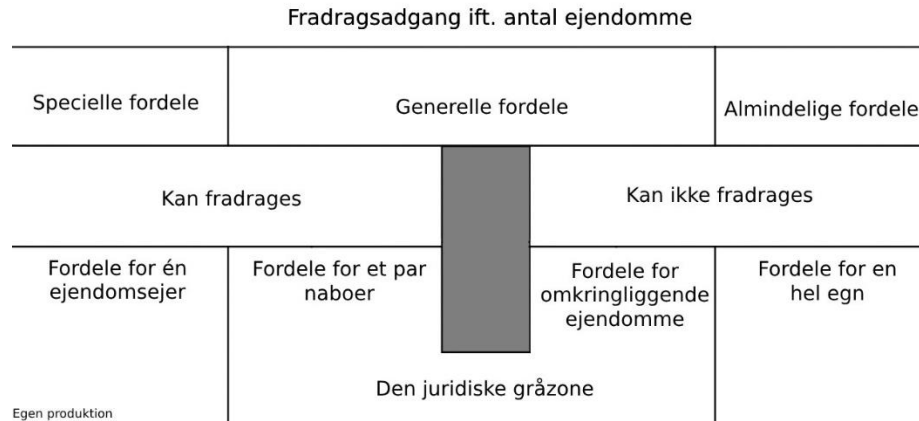
”En fast afgrænsning mellem generelle og specielle fordele vil imidlertid meget vanskeligt lade sig formulere i en generel lovbestemmelse...”

Denne opgave er dog af den opfattelse, at det ikke er skellet mellem generelle og specielle fordele, som er svær at formulere, men vanskeligheden forekommer internt inden for kategorien generelle fordele, hvor der forekommer både eksempler på, at der skal foretages fradrag (Blangstedgård-

dommen) og eksempler på det modsatte (Forum-dommen). Med udgangspunkt i Siø-dommen, Blangstedgård-dommen og Forum-dommen vil overgangen mellem specielle, generelle og almindelige fordele blive tilnærmet. Yderpolerne er de letteste at definere: specielle fordele kan altid fradrages (jf. sektion 2.2.3), og almindelige fordele kan aldrig fradrages jf. ovenstående.

Dermed bliver spørgsmålet, hvor de interne grænser for generelle fordele går. Pagh (2017, s. 683) beskriver, at Forum-dommen viste, at der må ses bort fra fordele, som også de omkringliggende ejendomme opnåede, selv hvis der forekommer lovhjemmel. Ved Blangstedgård-dommen nævnes det af skønsmand, at naboejendommens areal også fik fordel af ekspropriationsanlægget, men dog mindre fordele end Blangstedgård. Da Højesteret dømte, at ejendomme skulle fradrages ved erstatningsudmålingen, kan det konkluderes, at der godt kan fradrages, hvis enkelte andre ikke-eksproprierede ejendomme også modtager fordelen (Eyben, 1986, s. 207). Blangstedgård fik fradrag i erstatningen, men mindre end hvad taksationskommissionen havde tilkendt. I hvilken grad dette skyldes, at naboerne til ejendommen også fik fordele, eller om det skyldes, at zonestatusændringen ikke blev accepteret som grundlag for fradrag, er ikke muligt at afgøre.

Både Blangstedgård-dommen og Forum-dommen kan kategoriseres som generelle fordele, men der blev kun fradraget for fordele ved Blangstedgård-dommen. Det kan derfor konkluderes, at der er en juridisk gråzone inden for kategorien generelle fordele mellem fordele for en række naboejendomme (som i Blangstedgård-dommen) og fordele for omkringliggende ejendomme (som i Forum-dommen). Dette leder til nedenstående illustration over overgangen mellem antallet af ejendomme, som opnår fordel, og fradragsadgangen. Afgørelse om fradrag for fordele, som ligger i den juridiske gråzone, må vurderes af taksationskommissionen, overtaksationskommissionen eller Højesteretsdommere med udgangspunkt i retsfaktum for den pågældende sag.

Forskellen mellem kategorierne specielle, generelle og almindelige fordele og principperne for, hvornår der kan fradrages for fordele, er værd at bemærke. Principperne (forbindelse, kausalitet, adækvans, tidsaspektet og lovhjemmel) er alle dikotomier med en klar retsvirkning : der er eksempelvis enten kausalitet mellem ekspropriationsanlæg og fordel, hvilket godtgøre afkortning, eller også er der ikke kausalitet med modsat retsvirkning. Generelle fordele er nærmere et kontinuum med en retsvirkning gående fra ”kan fradrages” til ”kan ikke fradrages” med alt imellem (den juridiske gråzone).

2.5 Sammenfatning

Udgangspunktet for denne del af opgaven er, at bestemme begrænsningerne og rækkevidden af fradragsadgangen for fordele ifølge den juridiske teori og tidligere retskendelser. Der er mange forskellige principper, som bestemmer, om en fordel kan fradrages. Nogle af disse principper stammer fra den almindelige erstatningsret; herunder tabsbegrænsningspligt, krav til kausalitet samt adækvans og fradrag for fordele. Der er væsensforskel mellem den almindelige erstatningsret og ekspropriationsretten, hvorfor nogle af principperne er unikke for ekspropriationsretten, og eller har en ændret betydning. Blandt de mest almindelige principper for afkortning er kravet til forbindelse, kausalitet, adækvans og tidsaspektet. Gennemgangen af de ledende domme inden for retsområdet præciserer og tilføjer til disse principper

Blangstedgård-dommen tilføjer en præcisering af kausalitetskravet, nemlig

nødvendighedsbetingelsen. Den utrykte dom afsagt d. 9. februar 1979 præciserer, at det er rimeligt, at fordelen forekommer 6 år efter ekspropriationsbeslutningen. Forum-dommen tilføjer lovbetingsbetingelsen for at fradrage for generelle fordele. Slutteligt sammenholdes Siø-dommen, Forum-dommen og Blangstedgård-dommen for at tilnærme forholdet mellem fradragsadgang og antallet af ejendomme, der opnår fordelen. Specielle fordele kan altid fradrages, almindelige fordele kan aldrig fradrages, men generelle fordele har en gråzone, hvori den pågældende myndighed må skønne, om der kan fradrages eller ej.

Dette leder til følgende oversigt over betingelser for fradrag for generelle fordele:

1. Forbindelse → mellem fordelen og tabet og det som bliver eksproprieret
2. Kausalitet → fordelen skal være forårsaget af den ansvarsbærende faktor
 - a. Nødvendighedsbetingelsen → Der kun fradrages for fordele i erstatningsudmålingen for den del af ekspropriationen, som har været nødvendige for at ekspropriat opnår fordel
3. Adækvans → fordelen skal forekomme på en påregnelig måde
4. Tidsaspekt → fordelen skal forekomme indenfor rimelig tid (6 år efter ekspropriationsbeslutning)
5. Lovhjemmelskrav → fradragsadgangen skal være hjemlet i lov

Del 3 - Domsanalyse

3.1 Introduktion

I følgende sektion vil en række nyere domme, som angår fradrag for fordele, blive analyseret. I analysen vil der først blive redegjort for den enkelte sags retsfaktum og jus (jf. subsumption i sektion 1.3.4). På baggrund af dette vil sagen blive fortolket med udgangspunkt i den teoretiske introduktion af fradrag for fordele i opgavens del 2. Derved vil der blive udledt, om sagerne følger, modsiger eller præciserer teoriens opstillede betingelser for fradrag for fordele. Målet med analysen er at fastlægge nutidig gældende ret⁸.

Oversigt over analyserede sager i rækkefølge:

1. MAD.2022.94
2. KFE.2019.1151
3. MAD.2019.238
4. 2023-159304
5. KFE.2022.1657
6. MAD.2017.517/1
7. MAD.2023.257

Andre nyere domme, som der bliver henvist til i analysen

1. KFE.2019.1145
2. 2021-025571
3. 2023-135034

⁸ Det skal bemærkes, at sagerne, der analyseres i følgende sektion, vil tage udgangspunkt i teorien beskrevet ovenfor. Specifikt vil især principperne for fradragsadgangen blive brugt (forbindelse, kausalitet, adækvans, tidsaspektet og lovhjemmel). Derfor anbefales det at have oversigten fra side 42 ved hånden, når analysen gennemgås.

3.2 Analyse af domme

3.2.1 MAD.2022.94

Sagen angik to ejendomme, som blev eksproprieret til etablering af en stiforbindelse i den nordlige del af Hærvejen. Taksationskendelsen (1. instans) blev anket til overtaksationskommissionen (2. instans).

Ejendomsejerens advokat anførte, at fordelene var af så generel karakter, at de ikke burde fradrages. Dette anfægtede overtaksationskommissionen med henvisning til kommunens kommentar, hvor de beskrev, at:

” Kommunen vurderer Hærvejen bidrager med fordele ifm. realiseringen af lokalplanen ved at være et af hovedfundamentene for den øgede bebyggelsesprocent, samt anvendelsesmulighederne.”

Dermed opnåede lodsejeren højere bebyggelsesprocent og diverse anvendelsesmuligheder, hvilket fordrer fradrag. Overtaksationskommissionen fradrog imidlertid ikke hele erstatningen i modsætning til taksationskommissionen. Grunden til dette ekspliciteres ikke fuldstændigt, men overtaksationskommissionen bemærkede en række forhold, som antagelig har påvirket dette udfald. Det nævnes blandt andet, at denne sag adskiller sig fra tidligere lignende sager, hvor stianlægget *ikke* blev anlagt på en eksisterende vej. Derudover nævnes det, at ejendommene ikke nødvendigvis ville bruge de fordele, som lokalplanens realisering gav.

3.2.1.1 Fortolkning

I sagen fik lodsejeren fordele af lokalplanen (øget bebyggelsesprocent og anvendelsesmuligheder). Lokalplanen var forårsaget af ekspropriationen, hvormed der var den fornødne kausalitet (jf. sektion 2.4.1) mellem ekspropriationsanlæg og fordel. Det juridisk relevante moment i denne sag er, hvorfor overtaksationskommissionen ændrede taksationskommissionens erstatningsudmåling. Det kan enten være, fordi stianlægget ikke blev anlagt på en eksisterende sti, eller fordi ejendommen ikke nødvendigvis kunne realisere fordelene.

Der gives ingen begrundelse for relevansen af at anlægge på eksisterende vej. Dette må antages at have lav præjudicerende værdi, da dette retsfaktum er så specifikt gældende for denne sag (jf. principperne om præjudikatværdi beskrevet i sektion 1.7.1). Kravet til, at ejendommen skal have planer om at realisere lokalplanens fordel, har derimod generel relevans. Den følgende dom har et lignende krav, og derfor vil der først blive redegjort for denne, før realiseringskravet bliver fortolket.

3.2.2 KFE.2019.1151

Sagen vedrørte ekspropriation af et ”strimmelareal” i et erhvervsområde til anlæg af en vej. Sagen blev behandlet af taksationskommissionen og derefter anket til overtaksationskommissionen. Sagen drejede sig blandt andet om, hvorvidt der skulle fradrages for fordele.

Overtaksationskommissionen bekendtgjorde, at vejen var en forudsætning for lokalplan nr. 455. Denne lokalplan forhøjede ejendommens bebyggelsesprocent fra 60 % til 80 %. Dog bemærkede overtaksationskommissionen, at ejendommen allerede havde en høj udnyttelsesgrad, og derfor burde der ikke fradrages i erstatningsudmålingen. Denne afgørelse påpeger dermed, at spørgsmålet om fradrag også skal tage forbehold for, at fordelene skal kunne bruges af lodsejeren. Denne ratio decidendi⁹ er lignende dommen gennemgået foroven (MAD.2022.94). Det samme kan også udledes af sagen MAD2019.238 (som gennemgås efterfølgende), hvor det bliver nævnt, at:

”To af kommissionens medlemmer (Mads Skau og Arne Paabøl Andersen) finder ikke, at der er grundlag for at foretage fradrag for fordele i erstatningen. Disse medlemmer påpeger, at hverken kommunen eller *ejeren har aktuelle planer om byggeri i området, og ejeren har ikke fremsat ønske om nogen vej*” [kursivering tilføjet]

Det skal dog bemærkes, at denne sag blev dømt ved dissens, hvor Mads Skau og Arne Paabøl Andersen var i mindretal.

⁹ Ratio decidendi er den retsregel eller det princip, som dommens endelige afgørelse støtter sig til.

3.2.2.1 Fortolkning

Hvis dommene skal tages for pålydende, vil det statuere et krav om, at ejendomsejere skal have planer om at anvende fordelene, før den kan afkortes. Dette rejser dermed spørgsmålet om dommenes præjudikatværdi. Begge domme drejer sig om fordele, som almindeligvis kan opnås ved lokalplaner (bebyggelsesprocenter og anvendelsesmuligheder). Sager med disse retsfaktum er hyppige blandt de gennemgåede sager, og derfor kan dommene sandsynligvis overføres til mange lignende sager, hvilket giver en høj præjudikatværdi. Begge domme er afsagt ved 2. instans, som har højere præjudikatværdi end 1. instans, men lavere end 3. instans (Højesteret).

Anvendelseskravet går imidlertid imod flere andre sager. Som nævnt i ovenstående citat var mindretallet i sagen MAD.2019.238 enig i, at det har relevans, at lodsejeren har planer om at bruge fordelene. Overtaksationskommissionens flertal i selvsamme sag mente dog, at:

”Ejeren vil til enhver tid kunne realisere denne fordel, og de tre medlemmer finder derfor, at der bør ske afkortning, selv om ejeren ikke måtte have aktuelle planer om udstykning af arealerne”

Dette kontrasterer med synspunktet, at lodsejeren skal have planer om at udnytte fordelene, før der kan afkortes. Denne afvisning af kravet om, at fordelene skal kunne bruges af ejendomssejeren, kan også udledes af KFE.2019.1151, hvor der henvises til en lignende dom, KFE.2019.1145, som drejer sig om samme anlægsprojekt. I KFE.2019.1151 fradrages der ikke for fordele, men i KFE.2019.1145 bliver der fradraget. Overtaksationskommissionen påpeger, at forskellen i udfaldet er, at lodsejeren i KFE.2019.1145 modtager en 160 % bebyggelsesprocentstigning, hvilket er langt større end 20 % ved KFE.2019.1151. Der bliver ikke nævnt, i hvilken grad lodsejerne kan bruge fordelene. Dermed må det antages, at omfanget af fordelene (bebyggelsesprocenten) er ratio decidendi. Det faktum, at ejeren ikke kunne bruge fordelene, må anses som havende sekundær betydning og være en del af det samlede skøn af forhold, som ikke nødvendigvis kan kategoriseres under de almene betingelser for fradrag for fordele. Derfor formodes det, at kendelserne ikke præjudicerer krav om, at lodsejeren skal kunne anvende den fordel, som bliver fradraget i erstatningsudmålingen. Denne retsstilling lader dermed ikke til at være fastlagt.

3.2.3 MAD.2019.238

Sagen omhandlede erstatningsfastsættelse for ekspropriation af arealer på en landbrugsejendom, der skulle bruges til etablering af en vej. Den blev afgjort ved 2. instans. Ejendommen var omfattet af en lokalplan, som blev vedtaget kort før ekspropriationen. I denne lokalplan blev en stor del af ejendommens arealer udlagt til motorvejsnært erhvervsområde. Vejen, der blev eksproprieret til, skulle forbinde erhvervsområdet til vejnettet. Overtaksationskommissionens beslutning blev truffet med dissens. Uenigheden drejede sig om, hvorvidt der burde foretages fradrag for fordele.

Dommerne delte sig i konstellationer af henholdsvis 2 og 3 personer.

3 dommere

Flertallet mente, at vejen var en forudsætning for, at lokalplanen blev vedtaget. Lokalplanen betød, at noget af ejendommens areal blev udlagt til erhvervsområde, hvilket gav ejendommen udstykningsmuligheder (dvs. en fordel). Vejen blev etableret med en bredde på 21 meter. En normal vejbredde er 18 meter, hvorfor der ikke skulle fradrages for de sidste 3 meter, som ikke var nødvendige for lokalplanens tilbliven. Derudover tilkendegav denne dommerkonstellation, at selvom vejen tjente den almene trafik, hvilket indikerer generelle fordele, så var udstykningsmulighederne specielt gældende for ejendommen og burde derfor fradrages.

2 dommere

Dette dommerpar tiltrådte, at vejen var en forudsætning for lokalplanen. De påpegede dog, at kommunen ikke havde påbegyndt byggemodning af ejendommens arealer udlagt til erhvervsområde. Derfor opnåede ejendommen ingen fordel af lokalplanen. Derudover havde ejeren næsten ingen fordel af vejen, og hvis dette var tilfældet, så tjente fordelen den almene trafik.

3.2.3.1 Fortolkning

Blandt dommerne var der enighed om, at vejen var en forudsætning for lokalplanen, som gav ejendommen en fordel. Dette er et vigtigt moment jf. kausalitetskravet. Dommerparret med 2 personer påpegede, at disse udstykningsmuligheder ikke var relevante, fordi kommunen ikke havde påbegyndt byggemodningen af de arealer, der kunne udstykkes. Denne kommentar indebærer et krav om, at fordelene kan udnyttes inden for rimelig tid. Rimelig tid må anses som, at fordelene forekommer 6 år efter ekspropriationsbeslutningen (jf. sektion 2.4.4). Denne dom angiver ikke, om dette er sandsynligt. Det skal i dette henseende bemærkes, at den næste analyserede sag, 2023-159304, også drejer sig om en kommunalplan, hvor fordelene, som potentielt krævede fradrag, kun sandsynligvis vil forekomme.

Det kan forekomme, at afgørelsen er foretaget på baggrund af information, som ikke er beskrevet i sagsgennemgangen, men som overtaksationskommissionen havde. Hvis dette ikke er tilfældet, så fordrer det spørgsmålet om dommens præjudikatværdi for at bestemme, om den fastlægger, at det ikke er en adækvansbetingelse (beskrevet i sektion 2.4.1), at fordelene skal kunne bevises at forekomme inden for 6 år.

Det er almindelig ekspropriationspraksis at vurdere potentielle fremtidige værdistigninger ved erstatningsfastsættelsen for et areal og justere kvadratmeterprisen derefter (Mølbeck et al., 2019, s. 151-167). Dette kunne eksempelvis være en fremtidig lokalplan, som kommer til at give ejendommen fordele, som vil ændre kvadratmeterprisen af ejendommens areal. Denne situation kan sammenlignes med ovenstående. I begge tilfælde påvirker fordele fra fremtidige lokalplaner erstatningsfastsættelsen (fradragsadgangen eller erstatningens størrelse). Den relevante forskel er, at eksproprianten bærer bevisbyrden – ikke ekspropriaten (jf. sektion 2.4.3). Dermed bør begge eksempler komme ekspropriaten til gode, hvorfor fremtidige lokalplansfordele bør udløse stigning i arealerstatningsfastsættelsen, men ikke også betyde afkortning i tilfælde af, at det er tvivlsomt, at lokalplanen bliver eksekveret inden for 6 år. Dommen er afsagt ved 2. instans, hvilket er et trin højere end 1. instans, hvorfor kun Højesteret kan annullere dens præcedens, hvilket indikerer en mellemhøj præjudikatværdi. Den er blevet udsagt ved dissens, hvilket gør præjudikatværdien lavere. Det er en ny dom, hvilket øger præjudikatværdien. Samlet set er det denne opgaves opfattelse, at dommen ikke statuerer noget nyt om fradrag for fordele, fordi dommens præjudikatværdi ikke er

høj, og det skal komme ekspropriaten til gode i tilfælde af, at det ikke kan bevises, at fordelene vil forekomme indenfor 6 år.

Ejendommen blev kun fradraget for den del af vejen, som var nødvendig for at opnå lokalplanens udstykningsmuligheder (de første 18 meter). Dette følger direkte af Blangstedgård-dommens nødvendighedsbetingelse. Begge dommerkonstellationer var enige i, at der ikke kunne fradrages for vejens fordel, som tjener den almene trafik. Dette må antages at være en almindelig fordel. Dette er dermed endnu en præcisering af diagrammet, som viser overgangen mellem antallet af påvirkede ejendomme og fradragsadgangen (fra sektion 2.4.5).

I dommen udtaler 3-personskonstellationen med henvisning til vejlovens § 103, stk. 2, at ”Denne bestemmelse sonderer ikke mellem generelle og specielle fordele”. Dette er både korrekt og forkert. Vejlovens § 103, stk. 2, beskriver kun fordele uden nærmere beskrivelse af de forskellige kategorier. Ikke desto mindre er det også klart, at både den juridiske teori samt rets- og taksationspraksis generelt set sonderer mellem generelle og specielle fordele, når fradrag for fordele diskuteres med henvisning til vejloven. Denne kommentar og den potentielle retsfølge af sådanne opfattelser bliver diskuteret nærmere i sektion 4.1.

3.2.4 2023-159304

Dommen drejer sig om ekspropriation af en landbrugsejendom til forlængelse af en vej i Billund. Sagen blev dømt af taksationskommissionen (1. instans) og derefter anket til overtaksationskommissionen (2. instans).

Sagens omdrejningspunkt var ikke fradrag for fordele, i modsætning til de fleste andre gennemgåede sager. Det var derimod, hvordan erstatningsudmålingen udregnes. Lodsejerens synspunkt i sagen var, at en projekteret lokalplan ville ændre bebyggelsesmulighederne for det eksproprierede areal inden for en overskuelig fremtid. Dermed ville ejerens nuværende landbrugsareal, beliggende i landzone, i fremtiden kunne bruges til bolig- og erhvervsbyggeri, hvilket ville øge kvadratmeterprisen på arealet. Denne fremtidige kvadratmeterprisstigning burde medregnes i prisen for det eksproprierede areal.

Det er almindelig ekspropriationspraksis at vurdere potentielle fremtidige værdistigninger ved erstatningsfastsættelsen for et areal og justere kvadratmeterprisen derefter (Mølbeck et al., 2019, s. 151-167). Overtaksationskommissionen afviste dog kravet om en forhøjet kvadratmeterpris med følgende begrundelse:

”Der har imidlertid været – og er stadig – en betydelig usikkerhed med hensyn til tidsperspektivet for og indholdet i en evt. lokalplan”

Det relevante er dog bemærkningen, som kom derefter:

” Der må desuden tages hensyn til, at etableringen af vejen vil indebære en fordel for en evt. byudvikling på restejeendommen, som må tages i betragtning, jf. vejlovens § 103, stk. 2.”

3.2.4.1 Fortolkning

Fradrag for fordele var ikke nævnt i taksationskommissionens sagsgennemgang, men blev først nævnt i overtaksationskommissionens afgørelse. Det ironiske ved denne sag er, at lodsejeren forsøgte at bevise, at en fremtidig lokalplan vil gøre de eksproprierede arealer mere værdifulde. Overtaksationskommissionen brugte denne bevisførelse til at pointere, at en lokalplansværdistigning også vil påvirke restejeendommen, som dermed ville opnå en fordel, der ville skulle fradrages. Det er ikke muligt at afgøre, hvornår lokalplanen ville have trådt i kraft. Kommunen beskrev, at:

”...der ikke [er] aktuelle overvejelser om, at der inden for en overskuelig fremtid vil blive udarbejdet en lokalplan for området”

Som beskrevet tidligere (sektion 2.4.4) er kravet til rimelig tid, at fordelene forekommer inden for 6 år efter ekspropriationsbeslutningen. Ekspropriationsbeslutningen blev i denne sag taget af kommunalbestyrelsen den 18.4.2023. Sagens udskriftsdato er 23.4.2024. Det vil sige, at der stadig er mange år tilbage, før rimelig tidsafgrænsningen er nået. Det skal dog bemærkes, at selvom kravet om rimelig tid måske kan overholdes, er adækvansbetingelsen ikke opfyldt. Medmindre overtaksationskommissionen har information, som ikke er tilgængelig i domsbeskrivelsen, tog deres krav til fradrag udgangspunkt i det retsfaktum, at der vil blive udarbejdet en lokalplan inden for ca. 5 år, selvom kommunen sagde, at der ikke var aktuelle overvejelser om dette inden for en overskuelig

fremtid. Det er den samme tiltro til fremtidige lokalplansfordele på et usikkert tidspunkt i fremtiden, som forekommer i kendelsen i MAD.2019.238.

Det skal bemærkes, at overtaksationskommissionen ikke fradrog for fordele i erstatningsudmålingen, hvilket er ulogisk på grund af bemærkningen om fradragskrav. Derfor har kendelsen ingen præjudikatværdi. Det er denne opgaves opfattelse, at overtaksationskommissionen var i tvivl om sagens oprindelige tvist, som var, om erstatningsudmålingen skulle forøges på grund af forventningsværdipåvirkningen fra lokalplanen, men overvejende var imod dette. Påpegningen af fradrag for fordele var det afgørende moment i denne tvivl, men i stedet for at fradrage erstatningen valgte de at lade være med at forøge erstatningsudmålingen. Summen forbliver ens, om man forøger erstatningen og fradrager stigningen, eller som overtaksationskommissionen gjorde, lader være med hverken at forøge erstatningen eller fradrage for fordele.

3.2.5 KFE 2022.1657

Sagen angik ekspropriation af 5000 m² til et forsinkelsesbassin, som var en integreret del af en lokalplan. Sagen blev behandlet ved taksation (1. instans), men blev anket til overtaksationskommissionen (2. instans). Hovedspørgsmålet i sagen angik, om der kunne fradrages for fordele.

Overtaksationskommissionens afgørelse blev truffet med dissens. Kommissionen delte sig i et dommerpar på henholdsvis 3 personer og 2 personer. Flertallet stadfæstede taksationskommissionens kendelse. Taksationskommissionen gjorde det klart, at forsinkelsesbassinet var en forudsætning for lokalplanen i området. Lodsejeren opnåede fordele af lokalplanen, som gav mulighed for opførelse af boligheder, der langt oversteg værdien af erstatningssummen. Mindretallet i overtaksationskommissionen samt lodsejerens advokat pointerede, at ekspropriationen kun skulle fradrages for den del af forsinkelsesbassinet, som var nødvendig for at betjene lokalplansområdet.

Dette fastslog taksationskommissionen ikke at måtte have betydning.

”Den omstændighed at forsinkelsesbassinet er projekteret således, at det også kan betjene andre arealer, der ikke er omfattet af lokalplanen, kan ikke medføre nogen ændring i bedømmelsen af erstatningsspørgsmålet.”

3.2.5.1 Fortolkning

I denne sag er der enighed blandt alle parter om, at forsinkelsesbassinet var en nødvendig forudsætning for lokalplanen, som gav en række fordele; dvs. der var kausalitet mellem ekspropriationsanlæg og fordel.

Det væsentligste juridiske moment i denne dom drejer sig om nødvendighedsbetingelsen, som kræver, at der kun må fradrages i erstatningen for den del af ekspropriationen, som har været nødvendig for, at restejendommen opnår en fordel. Spørgsmålet bliver derfor, om forsinkelsesbassinet var overdimensioneret. Hvis forsinkelsesbassinet var større end nødvendigt for at udføre lokalplanen, så følger det af nødvendighedsbetingelsen, at der udelukkende skal fradrages for den nødvendige del. Selvom overtaksationskommissionen delte sig i forskellige dommerpar, var hele kommissionen enig i, at forsinkelsesbassinet var større end nødvendigt.

Flertallet i overtaksationskommissionen mente dog ikke, at dette havde betydning med reference til taksationskommissionens dom (jf. citat foroven). Dette citat afviser fradrag med henvisning til, at der godt kan fradrages for fordele, der også betjener ”andre arealer, der ikke er omfattet af lokalplanen”. Denne bemærkning forholder sig imidlertid ikke til nødvendighedsbetingelsen. En af overtaksationens flertalsdommere pointerede, at: ”størrelsen af det anlagte bassin ingen indflydelse har på grundens værdi.” Denne dommer må antages at tale på vegne af flertallet i overtaksationskommissionen i fraværet af anden argumentation end stadfæstelse af taksationskommissionens dom. Kommentaren henviser dog til kausalitetskravet, selvom det er nødvendighedsbetingelsen, som er dommens ratio decidendi. Kommentaren har derudover ingen juridisk relevans, da det er *lokalplanen*, som påvirker restejendommens værdi, *ikke* forsinkelsesbassinet. Forsinkelsesbassinet er en betingelse for lokalplanen, hvorfor kausalitetskravet er opfyldt.

Der kan dog kun fradrages for den del af forsinkelsesbassinet, som er en nødvendig betingelse for, at ejendommen har opnået fordele. Derfor finder mindretallet i overtaksationskommissionen, at:

”...udgangspunktet må være, at der alene skal ske afkortning i erstatningen for den del af det afståede areal, som har været nødvendig for etablering af et forsinkelsesbassin, der var dimensioneret til at betjene lokalplanområdet og den bebyggelse, der etableres der.”

Denne konklusion er den eneste, som følger nødvendighedskravet. Flertallet var ikke enige i dette, hvorfor lodsejerens erstatning blev fradraget. Denne dom vil blive nærmere analyseret i opgavens 4. del angående kohærens i retsstillingen.

3.2.6 MAD.2017.517/1

Følgende sag angår ekspropriation af fagforeningen og a-kassen FOA's erhvervsejendom, som skulle bruges til etablering af Odense Letbane. Mere end 25 % af grundarealet blev afstået (1.020 m² ud af et grundareal på 3.811 m²). Sagen var blevet behandlet af ekspropriationskommissionen (1. instans), men blev anket til taksationskommissionen (2. instans). Sagens omdrejningspunkt var, om der kunne fradrages for fordele.

Anlægsmyndighedens påstand om, at der skulle fradrages for fordele, var en omfattende bevisførelse af den værdiforøgende effekt af stationsnærhed. Belægget for denne påstand byggede på en undersøgelse fra Københavns Universitet "Gevinster ved investeringer i byliv og bykvalitet", hvori der blandt andet blev undersøgt store mængder data for at beskrive de variabler, som påvirker priser på boliger og erhvervslejemål. Denne rapport konkluderede, at stationsnærhed forøger kvadratmeterprisen med helt op til 50 % for boliger og erhvervslejemål.

FOA's repræsentant påpegede, at denne analyse baserede sig på København og Århus og derfor ikke var sammenlignelig med denne specifikke situation, som foregik i Odense. Taksationskommissionen fandt i forlængelse af dette, at anlægsmyndighedens bevisførelse ikke var tilstrækkelig til at foretage fradrag for fordele. Afvisningen af afkortning skyldtes også, at en stor procentdel af ejendommen blev eksproprieret (25 %).

Derudover nævnte ekspropriationskommissionen, at selvom ejendommen havde oplevet store stigninger i grundværdi (fra 457.300 kr. i 2015 til 2.614.900 kr. i 2016) i år, som var sammenfaldende med ekspropriationen af ejendommen, så skyldtes denne værdistigning vedtagelse af lokalplan 0-761, der gav mulighed for ændret anvendelse af grunden til service- og boligformål. Denne lokalplan var ikke betinget af ekspropriationen. Dette erklærede taksationskommissionen sig enig i. Ejendommen blev ikke fradraget for fordele.

3.2.6.1 Fortolkning

Der er tre momenter i denne sag, som har juridisk relevans: kausalitetskravet, størrelsen af ekspropriationen og den manglende konkretisering. Selvom lokalplanen gav ejendommen en række fordele, må afvisningen af fradrag skyldes, at der ikke var kausalitet mellem lokalplanen og ekspropriationsanlægget. Det vil sige, at ekspropriationen ikke betingede lokalplanen, hvorfor fordelene ikke kan fradrages.

I afgørelsen lagde taksationskommissionen vægt på, at ekspropriationens størrelse (over 25 % af ejendommens grundareal) var medbestemmende i afgørelsen om, at der ikke skulle fradrages for fordele. Det er svært at afgøre, om en tidligere dom allerede har præjudiceret dette forhold, men undertegnede er ikke stødt på det i litteraturen omkring emnet. Lodsejers advokat oplyste, at der ikke er en eneste kendelse, der er trykt om ekspropriation, hvor mere end 15 % af en ejendom er eksproprieret, hvor erstatningen er fastsat til 0 kr. Da en advokatudtalelse ikke er sikker evidens, bør dommens præjudikatværdi beskrives. Kendelsen er både ny og dømt ved 2. instans, hvormed kun Højesteret kan annullere dens præcedens, hvilket indikerer en mellemhøj præjudikatværdi. Dermed må det fremover antages at have en påvirkning på udfaldet omkring fradrag, hvor stor en del af ejendommen som afstås. Muligvis er dette allerede præjudiceret af en tidligere dom.

Taksationskommissionen afviste anlægsmyndighedens påvisning af generelle fordele. Det skal bemærkes, at taksationskommissionen ikke eksplicit påpegede, hvilken del af anlægsmyndighedens fremstilling de erklærede sig uenige med. Enten kan det være anlægsmyndighedens belæg eller hjemmel, som afvises (eller begge dele). En afvisning af belægget ville være en afvisning af gyldigheden af selve undersøgelsen fra Københavns Universitet. En afvisning af hjemlen ville være en afvisning af, at denne generelle teori om stationsnærhedens påvirkning af boligværdi, som tager udgangspunkt i Aarhus og København, kan overføres til dette specifikke tilfælde. Svaret på, om det er en afvisning af belægget eller hjemlen, kan udledes af den lignende dom MAD2023.257, som gennemgås efterfølgende.

3.2.7 MAD 2023.257

Sagen vedrører ekspropriation af en ejendom i forbindelse med etablering af en stationsforplads til letbanen på Ring 3 i Københavnsområdet. Dommen blev prøvet ved taksationskommissionen (1. instans) og derefter anket til overtaksationskommissionen (2. instans). Ekspropriationen drejede sig om en erhvervsejendom, hvor der blev afstået et areal på 6.265 m² samt tinglyst en udsigtsservitut på 115 m². Sagen drejede sig blandt andet om fradrag for fordele.

I 2018 opdelte en lokalplan 132 ejendommen i tre delområder: et til stationsforplads, to områder til liberale erhverv, serviceerhverv samt administration og bolig på henholdsvis ca. 5.000 m² og 10.000 m². Dette gav en byggeprocentstigning fra 60 % til 120 %. Ekspropriationen til stationsforplads var en forudsætning for lokalplanens udførelse.

Derfor konkluderede overtaksationskommissionen, at ejendommen havde opnået fordele af lokalplanens udvidelse i ejendommens anvendelses- og udnyttelsesmuligheder. Dette blev understøttet af en beskrivelse af de økonomiske udregninger for den numeriske værdiforøgelse, som anvendelses- og udnyttelsesmulighederne ville resultere i. Overtaksationskommissionen påpegede også, at selvom der kunne forekomme almindelige fordele ved anlæg af stationer, så var fordelene, ejendommen opnåede, så konkrete, at det betingede fradrag for fordele.

3.2.7.1 Fortolkning

I denne dom er der to momenter, som har juridisk relevans: lokalplanens værdiforøgelse og ejendomsværdiforøgelsen afledt af stationsnærhed.

Overtaksationskommissionens afvisning af fradrag for den almindelige fordel, som stationsnærhed giver, følger af princippet om praktisk konkordans (jf. sektion 2.2.4). Dermed ser overtaksationskommissionen stationsnærhed som en almindelig fordel, som aldrig kan fradrages (jf. sektion 2.4.5). Dette svarer også på spørgsmålet stillet ved dommen MAD 2017.517/1, hvor Københavns Universitets undersøgelse som bevis for fradrag blev afvist. Spørgsmålet var, om afvisningen af fradrag for fordele var med henvisning til belægget eller hjemlen. Med udgangspunkt i ovenstående må det være hjemlen, som blev afvist. Stationsnærhedsfordele hjemler ikke fradrag, da det er en almindelig fordel. Hvis fordelene skal fradrages, skal det konkretiseres, hvordan den specifikke ejendom har en fordel, som er *større* end de omkringliggende ejendomme.

Lokalplanen i den pågældende dom gav derimod fordele, som var så konkrete for ejendommen specifikt, at det krævede fradrag for fordele. Dette skyldes, at der var kausalitet mellem lokalplanen, som gav fordelene, og ekspropriationsanlægget. Det kan derfor udledes, at fordele skal være *konkret* forekommende for ejendommen; ikke en teoretisk hypotese om potentielle fremtidige værdistigninger, som vi så både i denne sag, men mere specifikt uddybet i sagen MAD 2017.517/1 med Københavns Universitets undersøgelse af hypotetiske værdistigninger af stationsnærhed. Dette er dermed en præcisering af kravet til adækvans: Fordelen skal være konkret.

Mogensen (2006, s. 135) beskriver i forlængelse heraf i hans kommentar til Forum-dommen:

”... at vejlovens ofte nævnte bestemmelse hjemler ret til fradrag ikke alene for specielle fordele, men også for generelle fordele. Landsrettens dom fastslår utvetydigt, at der skal føres det *fornødne bevis* for, at ejendommen har opnået en værdistigning, der er større, end hvad der kan antages at gælde for andre omkringliggende ejendomme.” [kursivering tilføjet]

Dommene 2021-025571 og 2023-135034 vil ikke blive gennemgået i sin helhed, da de ikke er væsensforskellige fra de to ovenstående sager. Dog vil en kort introduktion cementere tendensen til krav om konkretisering af fordele. Sagerne drejer sig om ekspropriation til cykelsti, hvor noget af lodsejernes ejendom blev afstået. Anlægsmyndigheden påstod i begge tilfælde, at cykelstier tilførte en værdistigning for lodsejerne. Overtaksationen afviste dette i begge tilfælde med henvisning til manglende grundlag for fradrag for fordele (2021-025571) eller uden nogen kommentar til påstanden (2023-135034). Dermed er det for ukonkret, hvilken fordel en cykelsti potentielt vil tilføre ejendommen.

I specialet ”Fradrag for fordele – afkortning i erstatningen som følge af stationsnærhed ved ekspropriation til jernbaneanlæg” (Mortensen & Møller, 2018) undersøges der, hvorfor anlægsmyndigheder generelt set ikke har kunnet løfte bevisbyrden for, at stationsnærhed giver fordele. Der konkluderes bl.a., at selv i sager, hvor anlægsmyndigheden beviser stationsnærhedsfordele, så er det oftest den partikulære ejendoms omstændigheder, som determinerer sagens retsfølge (Mortensen & Møller, 2018, s. 120). Dette kan forklares ved

konkretiseringskravet. Lige meget hvor godt en anlægsmyndighed påviser, at stationsnærhed generelt set giver fordele, skal fordelene være større for ekspropriationen end for de omkringliggende ejendomme, før de kan fradrages. Konkretiseringskravet ses ved både denne sag og MAD2023.257 med henvisning til Blangstedgård-sagen, hvilket fordrer spørgsmålet om, hvorvidt dette konkretiseringskrav kan tolkes ud af Blangstedgård-dommen.

3.2.8 Konkretiseringskravet i Blangstedgård-dommen

Madsen (2021, s. 54-55) påpeger, at præmissen fra følgende citat i Blangstedgård-dommen "...men kun i det omfang, vejanlægget har været nødvendigt for, at ejendommen kunne udstykkes og bebygges på hensigtsmæssig måde" rummer forskellige fortolkningsmuligheder. Med henvisning til Trolles (1970, s. 2) kommentar til Blangstedgård-dommen konstaterer Madsen, at Trolles fortolkning kan udvides. Trolle tolker ovenstående som, at der udelukkende kan foretages fradrag for fordele i det omfang, ekspropriationsanlægget har været nødvendigt for udstyknings- og bebyggelsesmulighederne for ejendommen.

Madsen (2019, s. 54-55) understreger dog, at denne passus også kan tolkes udvidende. Den udvidende fortolkning vil kræve, at fordelene (udstyknings- og bebyggelsesmuligheder) konkret skal vises at forekomme, som de gør i Blangstedgård-dommen. Fortolkningens udvidelse ligger i, at der indlæses et konkretiseringskrav i betingelsen for afkortning af generelle fordele.

Konkretiseringskravet må ses som en underkategori af princippet om adækvans.

Madsen (2021, s. 42-73) finder, at teorien og praksis hælder mod, at det konkret skal bevises, at fordelene forekommer for ejendommen. Denne konklusion bygger på en analyse af nyere taksationskendelser sammenholdt med den juridiske teori. Denne opgaves analyse af ovenstående domme viser ligeledes et krav til konkrete fordele, hvorfor denne udlægning må opfattes som værende i tråd med nutidig gældende ret. Madsen (2021, s. 53-54) udtaler på baggrund af dette:

"Det kan konkluderes, at taksationspraksis har sat spørgsmålet om fradrag for generelle fordele på spidsen med kendelserne, der begrænser fradragsadgangen til tilfælde, hvor det kan *konkretiseres*, hvilke yderligere udnyttelses- og anvendelsesmuligheder der tilføres ejendommen ved ekspropriation til det pågældende anlæg, og det af denne grund må anses

som værende udelukket at foretage fradrag for mere *almindelige* fordele af et anlæg, der kommer et større område til gode.” [kursivering tilføjet]

Denne opgave er enig i Madsens (2021) udlægning af fortolkningsmulighederne for Blangstedgård-dommens nødvendighedsbetingelse. Det skal bemærkes, at denne opgave er uenig i et element af konklusionen, der drages i ovenstående citat, hvor konkretiseringskravet bliver sidestillet med almindelige fordele. Denne sidestilling må forstås sådan, at almindelige fordele ikke kan konkretiseres. Almindelige fordele kan heller ikke fradrages. Den logiske slutning bliver dermed, at hvis fordelene ikke kan konkretiseres, må det være en almindelig fordel, ergo skal den ikke fradrages.

Blangstedgård-dommen drejer sig om generelle fordele eller gråzonen for generelle fordele. Dermed kan denne slutning om almindelige fordele ikke udledes derfra, selvom dette ellers er udgangspunktet for konklusionen af specialet. Som beskrevet tidligere konkluderer Madsen (2021) med ovenstående citat også ud fra en række domme, hvor der sandsynligvis har forekommet almindelige fordele, som ikke kunne konkretiseres. Hvordan end denne konklusion er draget, er den problematisk.

Problemet med sidestillingen er, at almindelige fordele i teorien godt kan være konkrete. Derudover bør konkretiseringskravet også gælde for ikke-almindelige fordele (dvs. generelle fordele).

Konkretiseringskravet er ligesom alle de andre krav (forbindelse, kausalitet, adækvans, tidsaspektet og lovhjemmelskravet) en betingelse for, hvornår generelle fordele kan fradrages. Med Madsens (2021) udlægning bliver konkretiseringskravet en måde at bestemme, at en fordel er almindelig, men det er samtidig også sandt, at en fordel, der er generel, men som ikke kan konkretiseres, heller ikke bør fradrages. Dette kan direkte udledes af Blangstedgård-dommen, der drejede sig om generelle fordele, som skulle konkretiseres jf. den indskrænkende fortolkning beskrevet foroven. Dermed konkluderer denne opgave, at konkretiseringskravet bør ses som en subkategori af adækvansbetingelsen, men at det gælder for såvel almindelige som generelle fordele.

Det skal dog bemærkes, at det umiddelbart strider med ordlyden af vejlovens § 103, stk. 2, som benævner, at:

” En eventuel værdiforøgelse, som den tilbageblivende ejendom *skønnes* at opnå på grund af ekspropriationen, skal fradrages erstatningen.” [kursivering tilføjet]

Med en ordlydsfortolkning kan termen ”skønnes” forstås som at være i strid med konkretiseringskravet fra den udvidede fortolkning af nødvendighedsbetingelsen. Definitionen af skøn er ifølge Den Danske Ordbog (u.d.) ”en beskikket eksperts faglige bedømmelse af et forhold eller en ting”. Skønnet henviser dermed til det, som beskrives i ekspropriationsproceslovens forarbejde af 1963; nemlig at man ikke mente, at loven skulle præcisere regler for, hvornår fradrag for fordele skulle forekomme (Det Juridiske Laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 37-38). Det skulle skønnes af faglige eksperter fra sag til sag. Dermed henviser begrebet skøn *ikke* til, at beviserne for, at fordele vil forekomme, bør være konkrete eller ej, men at bedømmelse af beviserne skal ske ud fra et samlet skøn.

3.3 Delkonklusion

Udgangspunktet for denne del af opgaven var at svare på, om der er kongruens mellem den juridiske teori samt tidligere dommes bestemmelser om fradragsadgangen og nyere retskendelser. Kendelserne viste i høj grad, at de følger principperne systemiseret i den juridiske teori med udgangspunkt i rets- og taksationspraksis. Der er enkelte afvigelser, som i de fleste tilfælde må antages ikke at danne præcedens.

Det primære element af juridisk relevans i dommene MAD 2019.238 og 2023-159304 var adækvansbetingelsen for fradragsadgangen. Begge domme drejede sig om fremtidige fordele fra lokalplaner. I MAD.2019.238 var retsfølgen fradrag for fordele, men denne dom antages ikke at skabe præcedens.

Sagerne MAD.2022.94 og KFE.2019.1151 drejede sig blandt andet om, hvorvidt der kunne fradrages for en fordel, som lodsejer ikke nødvendigvis kunne bruge. Disse kendelser var i modstrid med en anden dom, MAD 2019.238, og derudover må dette retsfaktum antages at have haft sekundær betydning i KFE 2019.1151. Disse kendelser kan derfor ikke antages at danne præcedens, og retsstillingen må antages at være uforløst.

Dommene MAD 2017.517/1 og MAD 2023.257 drejede sig om fradrag for stationsnærhedsfordele.

I begge tilfælde blev der ikke tilkendt fradrag for fordele, da denne fordel ikke var konkret.

Konkretiseringskravet kan ses som en underkategori af adækvansbetingelsen. Dette krav kan udledes af nødvendighedsbetingelsen i Blangstedgård-dommen med en udvidende fortolkning.

Konkretiseringskravet er ikke i modstrid med vejlovens ordlyd. Dommen MAD 2017.517/1 gjorde det derudover klart, at der ikke kan fradrages, når mere end 25 % af grundens areal eksproprieres.

Det er uvist, om dette allerede er gældende ret.

Den overordnede konklusion er derfor, at nutidig rets- og taksationspraksis følger de allerede etablerede principper for fradragsadgang i erstatningsudmålingen. Konkretiseringskravet præciserer adækvansbetingelsen. Dette krav kan fortolkes ud fra Blangstedgård-dommen, men det er endnu ikke blevet gjort i den juridiske teori.

En sekundær konklusion er, at der forekommer flere eksempler, hvor sagernes jus tilsyneladende er i direkte modstrid med den etablerede præcedens, eller eksempler på lingvistiske misforståelser.

Eksempler på det første forekommer i sagen KFE 2022.1657, hvor flertallet ikke følger nødvendighedsbetingelsen. Eksempler på det sidste sker i sagen MAD 2019.238, hvor der pointeres, at vejloven ikke sonderer mellem generelle og specielle fordele, hvilket teknisk set er rigtigt, men praktisk set forkert. Dette vil blive nærmere behandlet i opgavens 4. del.

Del 4 - Kohærens i retsstillingen

Den retspolitiske analyses identifikation af inkonsistens ”giver ikke umiddelbart sig selv” (Holtermann & Rytter, 2021, s. 243-244). Denne kræver en grundig undersøgelse og retsdogmatisk indsigt (Holtermann & Rytter, 2021, s. 243-247). Derfor tager denne diskussion udgangspunkt i den retsdogmatiske analyse foroven. Følgende sektion vil forsøge at diskutere en inkonsistens i nyere retspraksis i forhold til brugen af principperne for, hvornår der kan fradrages for fordele.

Dikotomien specielle og generelle fordele er den mest gængse kategorisering af fordele. De almindelige fordele bliver nævnt i teorien og i praksis, men ikke konsekvent, da de også kan benævnes som (meget) generelle fordele. Derfor vil denne diskussion af inkohærens fokusere på sondringen specielle og generelle fordele. I betænkningen af 1963 blev det gjort klart, at specielle fordele kan fradrages, men ikke generelle fordele (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 46):

”Er der tale om generelle fordele, opnår andre ejendomme, som ikke berøres af ekspropriationerne til det pågældende anlæg eller den pågældende foranstaltning, imidlertid en lignende værdiforøgelse, og der synes ikke at kunne gives en rationel begrundelse for en sådan forskels behandling.”

Denne retsstilling blev ændret seks år senere ved Blangstedgård-dommen, hvorefter fradrag for generelle fordele var muligt. Denne dom præciserede retsstillingen, men var også medvirkende til en fremtidig inkonsekvent brug af betegnelserne specielle og generelle fordele og hvilken fradragsadgang disse giver. Denne inkonsistens drejer sig *ikke* om det tidligere beskrevne faktum, at det ikke er muligt definitivt at bestemme den præcise afgrænsning mellem hvilke generelle fordele, som skal afkortes, og hvilke som ikke skal (jf. den juridiske gråzone).

4.1 Inkohærens ved specielle fordele

Specielle fordele defineres som fordele, der kun kan forekomme for restejeendommen, i modsætning til generelle fordele, som gælder for mere end restejeendommen (Pagh, 2017, s. 682). En lignende

definition findes hos Jensen (2006, s. 487), som beskriver, at specielle fordele ”alene opstår for den erstatningsberettigede”. Den samme definition bruger Ross (Madsen, 2021, s. 23)¹⁰. Der er dermed tilsyneladende bred enighed i den juridiske teori om, at fordelene *udelukkende* kan gælde for restejendommen; ellers er det en generel fordel.

Denne klare definition blev på en måde udfordret af Blangstedgård-dommen. Ved Blangstedgård-dommen blev det statueret, at der kan fradrages for generelle fordele, hvis nødvendighedsbetingelsen følges. Fordelen var generel, fordi flere naboer også opnåede den, men Blangstedgård fik en *større* fordel af ekspropriationen. Et mindretal af dommerne, Trolle og Helga Pedersen, mente, at det udelukkende var den *større* fordel, som burde blive fradraget. Jensen (2004, s. 216-217) beskriver, at den fordel, Trolle og Helga Pedersen peger på, er sammenfaldende med specielle fordele. Dette er dog i modstrid med definitionen på specielle fordele, som *udelukkende* angår restejendommen.

Dommerparret var i mindretal, og derfor dannede dette ikke præcedens. Ikke desto mindre lader denne ytring til at have haft en de facto påvirkning af retsstillingen. Dette vil blive eksemplificeret med sagen MAD.2019.238, som også tidligere blev undersøgt i opgavens anden del (s. 46). I denne sag beskriver overtaksationskommissionen således:

”Denne bestemmelse [vejloven §103 stk. 2] sonderer ikke mellem generelle og specielle fordele, men de tre medlemmer finder i øvrigt, at der for ejerens vedkommende er tale om *særlige* fordele, for hvilke der under alle omstændigheder bør ske fradrag. Der kan bl.a. henvises til Højesterets afgørelse i den såkaldte Blangstedgård-sag (U1979.135/2), som er den ledende dom vedrørende fradrag for fordele. Her lagde Højesterets flertal til grund, at værdiforøgelse måtte fradrages i erstatningen, uanset om også andre ejendomme havde opnået en værdistigning som følge af anlægget.” [kursivering tilføjet]

¹⁰ Denne kilde var dog ikke mulig at finde, hvorfor der henvises til Madsen (2021) speciale, som bruger samme kildehenvisning.

Konteksten for denne udtalelse er, at sagen omhandler en lokalplan, som både giver mere generelle trafikale fordele for området, men specifikt giver denne ekspropriat en større fordel (i form af udstykningsmuligheder). Dette er en situation, som minder meget om Blangstedgård-dommen, hvor der også forekom fordele for naboer og yderligere fordele for Blangstedgård. I ovenstående passus nævnes det, at der for ”ejerens vedkommende er tale om særlige fordele, for hvilke der under alle omstændigheder bør ske fradrag”. Det faktum, at dommerne mener, at der skal ske fradrag under alle omstændigheder, kan kun forklares ved, at dommerne er af den opfattelse, at fordelene er speciel, da dette er den eneste type fordel, som *altid* fradrages.

Men fordelene i denne sag er *ikke* speciel. Fordelen forekommer for andre ejendomme, og derfor er den ikke speciel i den klassiske juridisk-teoretiske forstand forklaret ovenfor. Den er kun speciel på samme måde som anført af mindretallet Trolle og Pedersen i Blangstedgård-dommen (der henvises sågar til denne dom). Denne form for fordele skal *ikke* automatisk fradrages. Dommernes kommentar, at fradraget bør ske under alle omstændigheder, går derfor imod flertalsvoteringspræcedens i Blangstedgård-dommen, men ikke mindretalsvoteringspræcedens hos Trolle og Pedersen. Det skal bemærkes, at fradrag for fordele i sagen meget vel kan begrundes med den simple forklaring, at ejendommen modtager fordele, som er langt større end de omkringliggende ejendomme, hvorfor disse generelle fordele bør fradrages. Deres påstand er midlertidigt, at specielle fordele (som de kalder særlige) *altid* skal fradrages, men det kan ikke understøttes af teorien eller retspraksis.

Det skal derudover bemærkes, at flertallet i overtaksationskommissionen for denne sag også påstod, at: ”Denne bestemmelse [vejloven §103 stk. 2] sonderer ikke mellem generelle og specielle fordele...”. Dette er korrekt i den forstand, at vejloven ikke nævner denne dikotomi, men i rets- og taksationspraksis er denne sondring helt essentiel, som denne opgave har påvist. Det har derfor ingen juridisk relevans, når det påpeges, at vejloven §103 stk. 2 ikke har denne kategorisering. Det er ikke muligt at bestemme hvilken retsfølge denne bemærkning har haft i dommen. Det er dog en yderligere cementering af denne overtaksationskommissions inkohærente subsumption.

4.2 Inkohærens ved generelle fordele

Den tidligere gennemgåede sag KFE.2022.1657 drejer sig om et overdimensioneret forsinkelsesbassin, som var en nødvendig forudsætning for en lokalplan, der gav lodsejeren en fordel. Taksationskommissionens kendelse blev stadfæstet af overtaksationskommissionsflertallet. I taksationskommissionens kendelse blev det påpeget, at lodsejeren nævnte, at det udelukkende var den del af forsinkelsesbassinet, som havde været nødvendig for at udføre lokalplanen, der burde afkortes (jf. nødvendighedsbetingelsen). Dette var mindretallet i overtaksationskommissionen enig i. Taksationskommissionen, og dermed også flertallet i overtaksationskommissionen, erklærede sig uenig med følgende bemærkning:

” Den omstændighed at forsinkelsesbassinet er projekteret således, at det også kan betjene andre arealer, der ikke er omfattet af lokalplanen, kan ikke medføre nogen ændring i bedømmelsen af erstatningsspørgsmålet.”

I denne dom bliver det nævnt, at fordelene ”tjener andre”. Der er to mulige fortolkninger af denne henvisning:

1. Det er en afvisning af den grundlæggende præmis for nødvendighedsbetingelsens
2. Det er en afvisning af at nødvendighedsbetingelsen relevans i denne situation, fordi fordelene er generel, hvorfor den *altid* skal afkortes.

I konteksten af citatet giver det mening, at taksationskommissionen afviser nødvendighedsbetingelsen, da det er denne betingelse, som taksationskommissionen kort forinden påpeger, at lodsejeren har nævnt. Dog giver citatets indhold ikke mening i dette henseende, da der ikke afvises, at der bliver eksproprieret mere end nødvendigt for at fordelene forekommer, men i stedet afvises selve præmissen for nødvendighedsbetingelsen, nemlig at der er flere, som opnår fordelene.

Denne anden fortolkning er, at henvisningen til, at fordelene ”tjener andre” er en påpegning af, at fordelene er generel. Dette giver mening indholdsmæssigt, fordi man med denne henvisning afviser nødvendighedsbetingelsens relevans ved at påpege, at fordelene er generel, hvorfor den ikke skal afkortes. Dermed må det antages, at det faktum, at fordelene er generel, ikke kan ”ændre i

bedømmelsen af erstatningsspørgsmålet”. Den logiske slutning i ovenstående citat må derfor være, at fordi fordelene er generel (den betjener andre arealer), kan den fradrages (fordi det ikke ændrer i bedømmelsen, som var, at der skulle afkortes i erstatningen). Afvisningen af nødvendighedsbetingelsen må derfor være affødt af en antagelse om, at generelle fordele *altid* kan fradrages. Dette er midlertidig i uoverensstemmelse med Blangstedgård-dommens præcedens. Blangstedgård-dommen statuerede, at generelle fordele i *nogle tilfælde* kan fradrages.

Kendelsens ratio decidendi er dermed enten kontekstuel irrelevant eller indholdsmæssigt inkohærent. I opgavens analysedel blev det antaget, at den indholdsmæssigt inkohærente fortolkning er dommernes kendelse, da den kontekstuel irrelevant fortolkning ikke forholder sig til lodsejerens bemærkning om, at bassinet er overdimensioneret.

Denne opgave har dermed påvist eksempler, hvor nutidig retspraksis er inkonsistent med tidligere præjudicerede domme. Begge domme blev behandlet ved taksationskommissionen og anket til overtaksationskommissionen. Dette er bemærkelsesværdigt, fordi det viser, at inkonsistensen forekom både ved 1. og 2. instans. I begge sager blev dommene fortaget ved dissens. Derfor ville man kunne påpege, at dommene ikke er inkonsistente, men at de derimod drejer sig om de juridiske gråzoner, hvor der ikke er ultimativt sande svar på, hvad der burde blive dømt. Ikke desto mindre er det denne opgaves opfattelse, at selvom der i sagerne er tale om juridiske gråzoner i forhold til fradragsadgangen, så er sagernes subsumption definitivt inkongruente med den juridiske teori og retspraksis. Denne inkongruens drejer sig om, hvad specielle fordele er, og hvilke fradragsadgange generelle fordele tillader.

4.3 Yderligere eksempler på inkohærens

Den ovenstående inkonsistens omkring retsvirkningen af specielle og generelle fordele forekommer med højere frekvens hos forsvarere og anklagere i de gennemgåede domme. Følgende er et par eksempler på dette.

I MAD2019.238 påstår lodsejerens advokat, at generelle fordele ikke kan afkortes:

”Lodsejer får en værdiforøgelse af lokalplanen, men ikke af vejen. Der kan kun modregnes, når der er tale om for ejendommen specielle fordele. Der kan ikke modregnes for generelle fordele, som er de fordele, området i det hele taget får af vejen.”

Det er almindelige fordele, som aldrig kan fradrages, hvilket kan ses som en underkategori af generelle fordele. Uanset hvad man kalder disse fordele, kan man ikke kategorisk afvise fradrag af generelle fordele, som bliver gjort i ovenstående citat.

I MAD 2017.517/1 beskriver anlægsmyndigheden, at der ikke er uenighed om forskellen på generelle og specielle fordele:

” I Højesteretsdom U1970.135/2H ”Blangstedgårdsagen” (Materialesamlingen side 19, 97 og 126f) er behandlet den uenighed der findes i såvel teorien som i praksis om sontring mellem generelle og specielle fordele.”

Det er dog klart i teorien, at Blangstedgård-dommen ikke afklarede alle spørgsmål om afkortning (Eyben, 1986, s. 207; Mølbeck et al., 2019, s. 315; Jensen, 2006, s. 487).

Inkonsistensen forekommer også i forhenværende formand for Taksationskommissionen Christian Mogensen (2006, s. 136) kommentar til Forum-dommen i det juridiske tidsskrift Ugeskrift for Retsvæsen:

” Der er efter de trufne afgørelser alene hjemmel til fradrag for specielle fordele og ikke for generelle fordele.”

Dette er blot et udpluk af mange inkohærente antagelser omkring generelle og specielle fordele, som er præsente i de gennemgåede sager og andetsteds. Det faktum, at anklagerens og forsvarerens argumentation ikke er kohærent, peger potentielt set på et fundamentalt problem med den lingvistiske og teoretiske sontring mellem specielle, generelle og almindelige fordele, hvilket vil blive behandlet senere i opgaven (sektion 7.2). Det har dog ingen retslige konsekvenser, at retssagens

parteres påstande er inkohærente. Det *har derimod* retslige konsekvenser, at ekspropriationskommissionens, taksationskommissionernes og overtaksationskommissionernes domme ikke harmonerer med tidligere kendelser. Domstolene bør være konsekvente og i overensstemmelse med tidligere retspraksis. Dette er i langt størstedelen af tilfældene også sandt, men som vi har vist ovenfor, findes der eksempler på det modsatte.

Der forekommer andre typer inkonsistens blandt kommissionerne i de gennemgåede domme end inkonsistent brug af begreberne specielle og generelle fordele. I sagen KFE2022.1657 blev nødvendighedsbetingelsen erklæret uden betydning af både taksationskommissionen og overtaksationskommissionen. I de fleste tilfælde omhandler uoverensstemmelser omkring nødvendighedsbetingelsen, i hvor høj grad fordelene har været nødvendiggjort af ekspropriationen, hvilket ikke altid er åbenlyst. I denne dom ville spørgsmålet være: Hvilke dimensioner skulle forsinkelsesbassinet have for at kunne servicere lokalplansområdet og dermed udføre lokalplanen. Der var dog undtagelsesvist ingen tvivl om dette spørgsmål. Alle parter var enige om, at forsinkelsesbassinet var overdimensioneret i forhold til lokalplansområdet. Alligevel blev der fratrullet i erstatningen for den unødvendige del af forsinkelsesbassinet. Dette kan sandsynligvis forklares med en misforståelse af fradragsadgangen for generelle fordele (som beskrevet ovenfor, sektion 3.2.5). Det er imidlertid i modstrid med juridisk teori såvel som rets- og taksationspraksis. Denne opgave opfatter dog dette som et særtilfælde af inkonsistens, som ikke forekommer med samme frekvens som den inkonsistente brug af begreberne specielle og generelle fordele.

4.4 Delkonklusion

Denne sektionens mål var at undersøge, om nutidig retspraksis er formelt kohærent. I den retsdogmatiske analyse blev 10 sager analyseret. Der blev fundet inkonsistens blandt kommissionsdommerne i 2 sager. Denne inkonsistens var endnu mere udtalt for sagernes parter. Inkonsistens omhandlede hovedsageligt begreberne specielle og generelle fordele. Der var også et tilfælde af inkonsistent brug af nødvendighedsbetingelsen.

Det går ud over denne diskussion at undersøge, om dette er en statistisk signifikant inkonsistens, eller om det kan antages at være en tilfældighed. Ikke desto mindre kan det konkluderes, at der

forekommer inkohærens, hvilket også blev fundet i specialerne af Mortensen og Møller (2018, s. 107-109) og Madsen (2021, s. 53), som også undersøgte nutidige sager om fradrag for fordele. Dette indikerer generel tendens.

Del 5 - Diskussion empiri og metode

Følgende sektion vil diskutere opgavens empiri og metode.

5.1 Empiri

Ved valget af empiri til analysen af gældende ret for afkortning fremgår det i specialerne af Akbar (2020), Mortensen og Møller (2018) og Madsen (2021), at ekspropriationsanlæg bliver anvendt som udvælgelseskriterium. I Akbar (2020) analyseres sager fra Hovedstadens letbane og Odense Letbane. I (Mortensen & Møller, 2018) analyseres kun sager, som omhandler stationsnærhed (dvs. en specifik type ekspropriationsanlæg), og det er hovedsageligt Århus Letbane og Odense Letbane, som undersøges. I (Madsen, 2021) analyseres udelukkende sager fra hovedstadens letbane.

Denne opgave har ikke brugt sådan et udvælgelseskriterie af to grunde. For det første er kommunale ekspropriationer og statslige ekspropriationer ens i forhold hvordan hvilket belæg som kan hjemle fradrag for fordele (som beskrevet i sektion 2.2.1). Der findes processuelle forskelle mellem kommunale og statslige ekspropriationer, og typen af ekspropriationer er også ofte forskellig, men disse forhold er irrelevante for denne opgaves besvarelse af problemformuleringen. Derfor er der ingen analytisk grund til at skelne mellem de kommunale og statslige ekspropriationer. Samtidig er der lighed for loven. Dermed bør geografiske forskelle indenfor Danmarks grænser og forskelle i hvilke anlæg, som der eksproprieres til, ikke have nogen indvirkning på bedømmelsen af om der bør ske afkortning. Ergo ser denne opgave ikke nogen grund til at vælge empiri fra specifikke ekspropriationsanlægssager eller geografiske regioner¹¹.

En af den generelle positivismes hovedpointer er indsamlingen af empiri skal være objektiv.

Objektivismen er en radikaliseret af dette budskab, som pointerer at videnskaben skal være befriet for enhver forudindtaget holdning om det der undersøges. Dette gælder også i den dataindsamling (Zahavi, 2015, s. 208). Denne undersøgelse har forsøgt at opstille præcise kriterier i udvælgelsen af domme. Som beskrevet i sektion 1.7.1 vælges:

¹¹ Med mindre man f.eks. som (Mortensen & Møller, 2018) undersøger stationsnærhed påvirkning af fradragsadgangen; i dette tilfælde giver en anlægssagsmæssig afgrænsning mening, så der kun vælges sager, hvor der eksproprieres til bl.a. stationer.

- a. Domme fra højeste instans prioriteres
- b. Nyeste domme prioriteres

Selvom disse kriterier skal sørge for at opgavens empiriske udvælgelse er transparent og objektiv, så forekommer der subjektive momenter i udvælgelsen. Der er flere domme end opgaven kan gennemgå, og derudover opstod situationer, hvor der skulle vælges mellem en ny dom afsagt af lavere instans overfor en gammel afsagt dom afsagt af en højere instans. Der skulle derfor foretages udvælgelse ud over de etablerede kriterier. I disse tilfælde blev valget taget ud fra de resterende kriterier beskrevet i sektion 1.7.1: Argumenterne, principperne og lovene, som bruges til at afgøre det juridiske spørgsmål. Dette valg bærer præg af en mere subjektiv udvælgelse, da det er sværere at opstille klare kriterier for hvornår disse påvirker dommens præjudikatværdi. Dette går imod positivismens objektivisme.

Ikke desto mindre har mange forskellige epistemologiske paradigmer påpeget, at det ikke er muligt at bedrive videnskab fra et fuldstændigt objektivt synspunkt. Eksempler på denne afvisning kommer bl.a. fra konstruktivismens (Collin, 2015, s. 424-429) og fænomenologien (Zahavi, 2015, s. 201-209). Derfor må den radikale form af positivistisk objektivisering afvises. Derfor er det heller ikke muligt at selekttere domme med fuldstændig deterministiske udvælgelseskriterier, og en grad af subjektivitet i udvælgelsesprocessen af domme må accepteres.

5.2 Metodiske begrænsninger

Denne undersøgelse har forsøgt at bestemme gældende ret for afkortning samt at diskutere en potentiel inkonsistens i måden nyere kendelser dømmes på. At bestemme gældende ret for fradrag for fordele er på en måde en umulig opgave. Der er lige så mange forskellige retsfaktum og jus som der er domme om fradrag for fordele. Derfor har den juridiske teori forsøgt at kategorisere generelle betingelser for afkortning, og derfor er den retsdogmatiske analyse i denne opgave blevet centeret om netop disse (forbindelse, kausalitet, adækvans, tidsaspektet, kravet til lovhjemmel). Der vil dog altid være forhold i sagerne, som ikke kan kategoriseres i under de generelle betingelser. Dette er ikke desto mindre nærmere en præmis for den retsdogmatiske analyse end en fejl i denne opgaves analyse.

Den retsdogmatiske og retspolitiske analyse kan kategoriseres som kvalitative metoder, og har derfor ikke den kvantitative metodes krav til statistisk signifikans (Helles & Køppe, 2015, s. 537-541).

Derfor vil der ikke blive diskuteret med hvilken statistisk sikkerhed opgavens konklusioner kan drages med udgangspunkt i *antallet* af analyseret domme. Ikke desto mindre ville kohærensanalysens konklusion potentielt set have mere en mere signifikant påvirkning af lovgiver og domstolene hvis der blev vist, at en statistisk signifikant mængde af kendelserne i sagerne om afkortning var inkohærente. Dette er hermed et forslag til fremtidig forskning. I den afsluttende 7. del af opgaven vil flere andre forslag til fremtidig forskning indenfor dette felt blive diskuteret.

Del 6 - Konklusion

Ekspropriation er en forudsætning for, at kommuner og staten kan bygge nye toglinjer, etablere vejinfrastruktur, udfærdige lokalplaner og mere. Det er derfor et vigtigt element i samfundsudviklingen. Det er samtidig en indgriben i borgernes ejendomsret. Denne overskridelse af en af demokratiets mest grundlæggende rettigheder kræver en afklaret retsstilling. Dette er ikke tilfældet for fradragsadgangen ved ekspropriation. Derfor har denne opgave forsøgt at

1. Lave en retsdogmatisk analyse af gældende ret for afkortning
2. Diskutere om nyere retspraksis er formelt kohærent

Opgavens konklusion er derfor inddelt med udgangspunkt i disse to spørgsmål.

Hvad er gældende ret for afkortning?

I opgavens første del blev det beskrevet, at ekspropriation er en krænkelse af ejendomsretten. Grundlovens § 73 bestemmer tre forhold, under hvilke dette er muligt: hvis det tjener almenvellets bedste, hvis det er hjemlet i lov, og hvis der bliver ydet fuldstændig erstatning. Kravet til fuldstændig erstatning betyder, at ekspropriaten skal være økonomisk ligestillet før og efter ekspropriationen. Dette er relevant i forbindelse med det almene erstatningsretlige princip om fradrag for fordele. I en ekspropriationsretlig kontekst betyder det, at hvis ekspropriaten bliver bedre stillet, fordi ekspropriationen giver restejendommen en fordel, skal denne fordel fradrages i erstatningsudmålingen for at ejendomsejerens formue forbliver uændret.

Ved forarbejderne til ekspropriationsprocesloven i 1963 blev det diskuteret, om man burde indføre love, som specificerer nærmere betingelserne for afkortning. Man konkluderede, at det ville have ringe vejledende effekt og i mange tilfælde være utilstrækkeligt. I stedet burde spørgsmålet om fradrag for fordele blive dømt ved et samlet skøn af den partikulære sags omstændigheder. Resultatet af dette har været, at det retlige område er blevet præciseret i praksis. Et af de fundamentale spørgsmål er, om der kan fradrages for generelle fordele, og under hvilke omstændigheder. Afvejningen af, om generelle fordele bør afkortes, kan beskrives ud fra princippet om praktisk konkordans. Dette princip medierer mellem tre overordnede hensyn: individets grundrettighedsbeskyttelse, hensynet til andres rettigheder og det almene samfundshensyn.

Derudover har det retspraktiske udgangspunkt for at vurdere, om ekspropriat skal fradrages ved erstatningsudmålingen, været principper fra den almindelige erstatningsret. Ekspropriationsretten er dog forskellig fra den almindelige erstatningsret, og derfor er principperne blevet tilrettet gennem retspraksis. Der er en række domme, som har haft en principiel præjudicerende påvirkning af retstilstanden; herunder Blangstedgård-dommen og Forum-dommen. Principperne for afkortning kan opsummeres til at være krav til forbindelse, kausalitet (herunder nødvendighedsbetingelsen), adækvans (herunder konkretiseringskravet), tidsaspektet og lovhjemmelskravet.

Kommunale ekspropriationer følger vejlovens bestemmelser, hvorimod statslige ekspropriationer følger ekspropriationsprocesloven. Bestemmelserne i disse love er overvejende ensartede, men blandt andet er der undtagelser i forhold til den administrative rekurs, ekspropriationskompetencen og bestemmelser om fradrag for fordele. Det er kun vejloven, som har en bestemmelse om afkortning, hvorfor mange statslige anlægslove også henviser til vejloven. Vejlovens § 103, stk. 2 bestemmer, at en værdiforøgelse, som restejendommen skønnes at opnå, skal fradrages, og at hele erstatningen kan bortfalde.

I opgavens anden del blev en række nyere domme, som drejede sig om afkortning, analyseret for at bestemme, om subsumptionen i disse følger, modsiger eller præciserer den juridiske teori og retspraksis' opstillede betingelser for afkortning. I langt størstedelen af tilfældene fulgte kendelsernes subsumption præmisserne fra den juridiske teori og retspraksis. Der var enkelte undtagelser, men disse kan ikke antages at danne præcedens. Der forekom også en række eksempler på præciseringer af principperne. Kravet til konkretisering af fordelene kan udledes af en række af de undersøgte sager og kan ses som en underkategori af adækvansbetingelsen. Konkretiseringskravet kan fortolkes ud af Blangstedgård-dommen, men dette er ikke blevet gjort i den juridiske teori. Det blev også udledt, at der ikke kan afkortes, når mere end 25 % af grundens areal eksproprieres, men det er uvist om dette allerede var en del af den etablerede retsstilling.

Er gældende ret kohærent?

I opgavens tredje del blev det diskuteret, om nutidig retspraksis er formelt kohærent. Der blev fundet inkohærens i kommissionernes subsumption i 2 ud af 10 sager. Inkonsistensen drejede sig hovedsageligt om begreberne specielle og generelle fordele. Der var også et tilfælde af inkonsistent brug af nødvendighedsbetingelsen. Manglende konsistens var endnu mere udtalt ved sagernes parter i dommene, men dette har ingen retsvirkning og har derfor ikke samme retslige signifikans som inkohærens ved kommissionerne. Denne opgave kan ikke afgøre, om inkonsistensen er statistisk signifikant, men blot fastslå, at den eksisterer.

Del 7 - Fremtidig forskning

Diskussionens konklusion, at kohærens forekommer i retspraksis, bygger ikke på et bredt empirisk grundlag. Derfor er det mest indlysende forslag til fremtidig forskning at analysere og diskutere *flere* domme, så man kan afvise, at konklusionen skyldes en statistisk tilfældighed¹².

Nedenstående forslag til fremtidig forskning bygger på antagelsen, at der forekommer inkonsistens i måden, nyere retspraksis dømmes på. Dette kan adresseres fra et lovmæssigt og lingvistisk synspunkt.

7.1 Positiv lovgivning

Inkonsistens i retspraksis kan ses som et grundvilkår, i og med at forskellige kommissioner dømmer sager med forskellige retsfaktum, og derfor vil der altid forekomme idiosynkratiske elementer i kendelserne. Et ekstremt eksempel på dette er, at Højesteretsdommeres afgørelser, alt andet lige, er påvirket af, hvor sultne de er (Danziger, Levav & Avnaim-Pesso, 2011). I hvor høj grad idiosynkrasi forekommer i taksationskommissionerne, og i hvilken grad det kan undgås, skal være usagt, men det er denne opgaves opfattelse, at inkonsistensen må antages at være systematisk, når tre specialer kommer til samme konklusion. Dette er ekstraordinært problematisk, fordi ekspropriation drejer sig om krænkelse af borgeres grundrettigheder.

Dette fordrer spørgsmålet, om inkonsistensen skyldes, at der ikke forekommer detaljeret positiv lovgivning, som nærmere beskriver de retslige forhold for afkortning ved ekspropriation - vejlovens § 103, stk. 2 beskriver f.eks. *ikke* alle forholdene beskrevet i opgavens teoretiske sektion.

Derfor ville spørgsmålet, den fremtidige forskning skulle svare på, blandt andet være, om inkonsistensen bliver påvirket af det forhold, at der ikke er tilstrækkelig nedfældet lovgivning inden for området. I hvilken grad denne påvirkning findes, og ultimativt set om man bør ændre det? Sidst

¹² Som bemærket i diskussionens konklusion så konkluderer specialerne (Mortensen & Møller, 2018; Madsen, 2021) også inkonsistens i retspraksis, hvorfor der sandsynligvis er tilstrækkelig empiri til at drage en statistisk konklusion.

det blev diskuteret, om der skulle nedfældes love om afkortning, var, så vidt undertegnede ved, ved betænkningen af ekspropriationsprocesloven i 1963 (Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet, 1963, s. 47). Det er måske på tide at genoverveje disse spørgsmål.

7.2 Lingvistiske løsninger

Det er denne opgaves synspunkt, at hovedproblemet ved skelnen mellem specielle, generelle og almindelige fordele er lingvistisk. Fordele bliver ofte benævnt som enten specielle, generelle eller almindelige. Undertiden blev disse i de gennemgåede domme også kaldt synonymt som særlige, udbredte eller gennemgående fordele.

Når fordele bliver benævnt i en juridisk kontekst, kan det enten være med henvisning til de implicitte juridiske antagelser eller med henvisning til en almindelig sproglig forståelse. De implicitte antagelser er f.eks. hvornår noget er en speciel, generel eller almindelig fordel, og hvad retsvirkningen af dette retsfaktum er – f.eks. at specielle fordele *altid* afkortes. Undertiden kan der også blive henvist til fordele uden, at dette bør hidkalde juridiske implikationer af forskellige kategorier af fordele. Dette vil blive eksemplificeret med dommen gennemgået ovenfor, hvor følgende citat forekommer:

” Den omstændighed at forsinkelsesbassinet er projekteret således, at det også kan betjene andre arealer, der ikke er omfattet af lokalplanen, kan ikke medføre nogen ændring i bedømmelsen af erstatningsspørgsmålet.”

I denne dom bliver det nævnt, at fordelens ”tjener andre”. Der er to mulige fortolkninger af citatet (som beskrevet tidligere i opgaven):

1. Det er en afvisning af den grundlæggende præmis for nødvendighedsbetingelsens.
2. Det er en afvisning af at nødvendighedsbetingelsen relevans i denne situation, fordi fordelens er generel, hvorfor den altid skal afkortes.

De to tolkningsmuligheder blev gennemgået i sektion 4.2. Med den første tolkning må det antages, at fordelens kategori, at den ”også betjener andre arealer”, ikke henviser til de implicitte juridiske antagelser om fordelens kategorisering. Dette skyldes, at det er en afvisning af nødvendighedsbetingelsen, hvorfor de implicitte juridiske forhold angående fordele ikke er

relevante. Dette er dermed blot en almen sproglig henvisning til en fordel, som også forekommer for andre ejendomme. Med den anden tolkning af ovenstående citat må det antages, at fordelens kategori henviser til de implicitte juridiske antagelser, da man med denne synsvinkel forsøger at påstå noget om generelle fordeles implikationer.

Det er ikke muligt endegyldigt at afgøre, hvilken af fortolkningerne som er mest korrekt. Dette viser dermed, at det kan være svært at afgøre, om henvisninger til kategorien af en fordel bør tillægges en almen sproglig eller juridisk forståelsesramme. Hvis ikke der eksplicit bliver forklaret relationen mellem kategoriseringen af fordelen og retsfaktum, kan det lede til et fortolkningshulrum i domme, hvor der i stedet bør blive præciseret, hvad der menes.

Denne problemstilling forekommer ikke i samme grad for principperne for afkortning (forbindelse, kausalitet, adækvans, tidsaspektet og lovhjemmelskravet). Dette skyldes formodentlig, at der ikke ligger implicitte antagelser om disse principper i beskrivelsen af fordele (man kalder f.eks. ikke en fordel for en "kausal fordel" på samme måde, som man kalder det en "generel fordel"). Dermed kræves en selvstændig eksplicitering af, om fordelen har forbindelse, kausalitet, adækvans, forekommer i rette tid og har lovhjemmel, og hvad retsvirkningen derefter må være.

Løsningen på denne lingvistiske problemstilling er simpel i teorien, men svær at udføre i praksis. Fordele bør altid benævnes som fordele uden nogen kategori (speciel, generel eller almindelig). Når sagen specifikt drejer sig om spørgsmålet, om der skal afkortes med henvisning til antallet af berørte ejendomme, som drager fordel af ekspropriationen, kan kategoriseringen specielle, generelle og almindelige fordele blive benævnt. Uden for denne specifikke del af dommen bør fordele ikke nærmere kategoriseres, så der ikke hersker tvivl om, hvorvidt fordelens kategori skal forstås ud fra en almen sproglig forståelsesramme eller en juridisk teoretisk forståelse. Det bemærkes, at ovenstående korte analyse blot må fremstå som en eksemplificering af et potentielt lingvistisk problem. Det ville kræve en større undersøgelse af mere lingvistisk metodisk karakter at konkludere endegyldigt herom.

Del 8 - Litteraturliste

Referencestil

American Psychological Association. (2020). *Publication Manual of the American Psychological Association* (7. Udgave). American Psychological Association.

Bøger

Andersen, P. (1954). *Danske statsforfatningsret*. Gyldendal forlag.

Blume, P. (2011). *Retssystemet og juridisk metode* (4. udgave). Jurist- og økonomiforbundet.

Eyben, B. V., Mortensen, P. & Pagh, P. (2003). *Fast ejendom: Rådighed og regulering* (2. udgave). Thomson A/S.

Eyben, W.E. (1986). *Miljørettens grundbog*. Akademisk Forlag.

Hansen, L. L., Werlauff, E. (2013). *Den juridiske metode – en introduktion* (1. udgave). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Heilberg, L., Mølbeck, H. & Brandt, J. (2020). *Vejloven med kommentarer*. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Mølbeck, H., Flensborg, J. & Mørup, S.H. (2019). *Ekspropriation i praksis* (2. udgave). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Munk, C.H. (2018). *Fast Ejendom III*. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Pagh, P. (2017). *Fast Ejendom: Regulering og Køb* (3. udgave). Karnov Group.

Rytter, J.E. (2000). *Domstolenes fortolkning og kontrol med lovgivningsmagten* (1. udgave). Thomson A/S.

Ross, A. (1966). *Danske Statsforfatningsret*: (2. udgave). Nyt Nordisk Forlag – Arnold Busck

Tvarnø, C. D. & Nielsen, R. (2017). *Retskilder og Retsteorier* (5. udgave). Jurist- og Økonomiforbundet.

Redigerede bøger med flere forfattere

Collin, F. (2015). *Socialkonstruktivisme i humaniora* i Collin F. & Køppe S. (red). *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave, s. 417-458). Lindhardt og Ringhof.

Ehlers, A. B. & Laut, K. C. (2021). *Juridisk metode og retskilder: Findes "gældende ret"?* i Christensen, M.J., Herrmann, R. J., Holtermann, J.v.H., Madsen, M.R. (red.). *De Juridiske Metoder 10 bud* (1. udgave, s. 21-42). Hans Reitzels Forlag.

Eyben, W.E. (1978). §15. *Ekspropriationserstatningen* i Eyben, W.E. (red), *Dansk Miljøret* (s. 66-117). Akademisk Forlag.

Flor, J. R. (2015). *Positivism* i Collin F. & Køppe S. (red). *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave, s. 105-152). Lindhardt og Ringhof.

Helles, R. og Køppe, S. (2015). *Kvalitative metoder* i Collin F. & Køppe S. (red). *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave, s. 535-574). Lindhardt og Ringhof.

Holtermann, J.v.H & Rytter, J. E. (2021). *Retspolitik* i Christensen, i M.J., Herrmann, R. J., Holtermann, J.v.H., Madsen, M.R. (red.). *De Juridiske Metoder 10 bud* (1. udgave, s. 237-259). Hans Reitzels Forlag.

Jensen, O.F. (1978). §16. *Ekspropriationsprocessen* i Eyben, W.E. (red), *Dansk Miljøret* (s. 119-189). Akademisk Forlag.

Jensen, O.F. (2004). *Lighed og kausalitet ved udmålingen af ekspropriationserstatningen* i Jensen, C.H. (red.), *Festskrift om: Menneskerettigheder til Carl Aage Nørgaard* (1. udgave, s. 201-222). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Jensen, O. F. (2006). §73 i Zahle, H. (red.), *Grundloven: Danmarks Riges Grundlov med kommentarer* (2. udgave, s. 464-500). Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Naundrup, K. (2013). *Domsanalyse* i Riis, T. & Trzaskowski, J. (red.) *Skriftlig Jura – den juridiske fremstilling* (1. udgave, s. 243-266). Ex Tuto Publishing.

Pahuus, M. (2015). *Hermeneutik* Collin F. & Køppe S. (red). *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave, s. 223-264). Lindhardt og Ringhof.

Zahavi, D. (2015). *Fænomenologi* i Collin F. & Køppe S. (red). *Humanistisk Videnskabsteori* (3. udgave, s. 187-222). Lindhardt og Ringhof.

Videnskabelige artikler

Anderlini, L., Felli, L., Riboni, A. (2020). *Legal efficiency and consistency*. European Economic Review, Volume 121, 103323, ISSN 0014-2921.

Cai, M., Murtazashvili, J. B., Murtazashvili, I., & Wang, H. (2020). Sugarcoating the bitter pill: compensation, land governance, and opposition to land expropriation in China. *The Journal of Peasant Studies*, 47(6), 1371–1392. <https://doi.org/10.1080/03066150.2020.1824180>

Danziger, S., Levav, J., & Avnaim-Pesso, L. (2011). *Extraneous factors in judicial decisions*. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 108(17), 6889–6892. <https://doi.org/10.1073/pnas.1018033108>

Edgely, m. (2009). *Common Law Sentencing of Mentally Impaired Offenders in Australian Courts: A Call for Coherence and Consistency*. *Psychiatry, Psychology & Law*, Vol. 16, No. 2, 2009, Griffith Socio-Legal Research Centre, Research Paper No. 09-18.

Johnson, E. (2024). *Land ownership and mineral exploration and extraction in Sweden*. *Mineral Economics*. 1-11. 10.1007/s13563-024-00426-1.

Kurt, C., & Kurt, S. H. (2020). *Expropriation and Valuation of Agricultural Lands*. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 8(2), 12–20. <https://doi.org/10.9734/ajess/2020/v8i230217>

Petrov, A.V. og Zyryanov, A. V. (2018). *Formal-Dogmatic Approach in Legal Science in Present Conditions*. *Journal of Siberian Federal University. Humanities & Social Sciences*. 11. 968-973. 10.17516/1997-1370-0285.

Wang, Y., Xiao, C., Ma, S., Zhong, H., Tu, C., Zhang, T., Liu, Z., & Sun, M. (2021). *Equality before the Law: Legal Judgment Consistency Analysis for Fairness*. ArXiv, abs/2103.13868.

Specialer fra danske universiteter

Akbar, M.S. (2020). *Fradrag for fordele Effektivisering af den nuværende sagsbehandling* [kandidatafhandling, Ålborg Universitet]. AAU studenterprojekter bibliotek: https://kdbk-aub.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay?docid=alma9921568241205762&context=L&vid=45KBDK_AUB:DDPB&lang=da&search_scope=Projekter&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=ProjekterSpecialer&query=any,contains,fradrag%20for%20fordele&offset=0

Madsen, N.U. (2021). *Fradrag for fordele i erstatningsudmålingen ved ekspropriation - Begrænsninger i fradragsadgangen* [kandidatafhandling, Københavns Universitet]. Miljøretlig forskningsportal: <https://jura.ku.dk/miljoeretlig-forskningsportal/litteraer-afdeling/specialeafhandlinger/mrf-2021c.5/>

Mortensen, J.U., Møller, M.F.S. (2018). *Fradrag for fordele: Afkortning i erstatningen som følge af stationsnærhed ved ekspropriation til jernbaneanlæg* [kandidatafhandling, Ålborg Universitet]. AAU studenterprojekter bibliotek: https://kdbk-aub.primo.exlibrisgroup.com/discovery/fulldisplay?docid=alma9921568241205762&context=L&vid=45KBDK_AUB:DDPB&lang=da&search_scope=Projekter&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=ProjekterSpecialer&query=any,contains,fradrag%20for%20fordele&offset=0

Tidsskrifter

Andersen, P. (1964). Ekspropriationsbetænkningen. Ugeskrift for Retsvæsen, 1964B, s. 70-76.

Andersen, M. B. (2017). Ugeskrift for Retsvæsen gennem 150 år. Ugeskrift for Retsvæsen, 2017, s. 1ff.

Mogensen, C. (2006). Fradrag i erstatning for fordele, som en restejendom opnår ved et ekspropriationsanlæg. Ugeskrift for Retsvæsen, 2006B, s. 133-136.

Trolle, J. (1970). Kommentarer til danske Højesteretsdomme afsagt i tiden juni-december 1969. Ugeskrift for Retsvæsen, 1970B, s. 114-118.

Betænkninger

Det juridiske laboratorium ved Københavns Universitet (1963). *Betænkning nr. 330 vedrørende: Gennemgang af ekspropriationslovgivningen*. Ministeriet for offentlige arbejder.

Internetsider

Dalberg-Jørgensen, J. (2013, 2. januar). *Retsdogmatik*. <https://denstoredanske.lex.dk/retsdogmatik>

Den danske ordbog (u.d.). Skøn. <https://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=sk%C3%B8n>

Djøf Forlag (u.d.). Kendelse om fast ejendom. <https://djoefforlag.dk/products/kfe>

Domstolsstyrelsen (u.d.). Status på Domsdatabasen. <https://domsdatabasen.dk/nyheder/status-pa-domsdatabasen/>

Praksisportalen (u.d.). Fælles vejledning til Praksisportalen.

<https://praksisportalen.trafikstyrelsen.dk/h/88f76f74-b3fd-4bf5-8bf9-2d752988eb2b/306a6f3cd3bf4212ac0656526f1e0fc0?showExact=true>

Poppleton, S., Wedlock, E. og Marshall, E. (2011). A Review of Consistency in Sentencing. The Sentencing Council for England and Wales .

<https://www.sentencingcouncil.org.uk/publications/item/consistency-in-sentencing/>

Refererede domme

U.1970.135/2H – Blangstedgård-dommen

KFE.2000.236 – Forum-dommen

U.2017.2491

UfR.1970.135 H

KFE.2019.1145

2021-025571

2023-135034

Analyserede domme

KFE.2022. 1657

MAD.2022.94

KFE.2019.1151

MAD.2019.238

2023-159304

KFE.2022.1657

MAD 2017.517/1

MAD 2023.257

